

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

”Skinnet är ju väldigt stort ibland”

En studie i hur lärare kan förebygga och förmildra
koncentrationssvårigheter

Anna Fröjd, Anneli Gabrielsson och Annika Sund

Examensarbete 10 poäng
Lärarprogrammet
5 juni, 2007

Handledare: Arja Kostainen
Examinator: Girma Berhanu
Rapportnummer: VT07-2611-179

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen 41-60 poäng

Titel:	”Skinnet är ju väldigt stort ibland” En studie i hur lärare kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter
Författare:	Anna Fröjd, Anneli Gabrielsson och Annika Sund
Termin och år:	Vårterminen 2007
Kursansvarig institution:	Sociologiska institutionen
Handledare:	Arja Kostiainen
Examinator:	Girma Berhanu
Rapportnummer:	VT07-2611-179
Nyckelord:	Koncentrationssvårigheter, förebygga och förmildra

---

Syfte

Vårt syfte är att undersöka hur lärare anser att koncentrationssvårigheter bland elever kan förebyggas och förmildras.

Frågeställningar

- Vad lägger lärare i begreppet koncentrationssvårigheter?
- Hur kan en lärandemiljö se ut som förebygger och förmildrar koncentrationssvårigheter?
- Hur ser lärare på möjligheten att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?
- Vilket bemötande kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?

Metod och material

Undersökningen bygger på en kvalitativ studie, baserad på elva intervjuer med lärare, verksamma inom skolår 1-6 i grundskolan. Vid intervjuerna användes halvstrukturerade frågor. Materialet samlades in och sammanställdes under rubriker utifrån vårt syfte och våra frågeställningar.

Resultat

Resultatet visar att lärarna i undersökningen uppfattar koncentrationssvårigheter på snarlika sätt. Ur intervjuerna framkom dock att lärarna använder sig av skilda sätt för att förebygga och förmildra svårigheterna hos eleverna. Sammanfattningsvis visar resultatet att koncentrationssvårigheter kan förebyggas genom målinriktat samt individanpassat arbete, tydlighet, struktur, och ett positivt bemötande.

Betydelse för läraryrket

Undersökningens relevans för läraryrket är betydande, då den visar möjligheter till att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter i skolan. Enligt lärarens bildningsuppdrag ska man arbeta målinriktat och utgå från elevernas intressen, behov och erfarenheter. När det gäller barn med koncentrationssvårigheter måste därför läraren tänka efter; vems är problemet?

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING.....	1
2	LITTERATURGENOMGÅNG.....	2
2.1	<i>Vad läggs i begreppet koncentrationssvårigheter?.....</i>	2
2.1.1	Begreppet koncentration	2
2.1.2	Begreppet koncentrationssvårigheter.....	3
2.1.3	Hur koncentrationssvårigheter kan yttra sig.....	3
2.1.4	Faktorer som kan framkalla koncentrationssvårigheter	5
2.2	<i>Förebyggande och förmildrande lärandemiljö.....</i>	6
2.2.1	Klassrumsmiljö	6
2.2.2	Klassklimat	6
2.2.3	Förebyggande arbetssätt	7
2.2.4	Hinder för förebyggande lärandemiljö	8
2.3	<i>Förebyggande och förmildrande bemötande från läraren .....</i>	9
2.3.1	Lärarens kommunikation	9
2.3.2	Lärarens förhållningssätt.....	10
2.3.3	Viktiga personer som stöd åt läraren.....	11
2.4	<i>Sammanfattning av litteraturen .....</i>	12
3	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	14
4	METOD	15
4.1	<i>Allmänt om metod .....</i>	15
4.1.1	Kvantitativa studier	15
4.1.2	Kvalitativa studier	15
4.2	<i>Val av metod .....</i>	16
4.3	<i>Pilotstudie.....</i>	17
4.4	<i>Urval.....</i>	17
4.4.1	Urval av informanter	17
4.4.2	Urval av intervjufrågor	18
4.5	<i>Genomförande .....</i>	18
4.6	<i>Bearbetning av undersökningsmaterialet.....</i>	19
4.7	<i>Etiska överväganden.....</i>	20
4.8	<i>Validitet och tillförlitlighet.....</i>	20
4.9	<i>Metoddiskussion .....</i>	21

5	RESULTAT	23
5.1	<i>Vad lägger lärare i begreppet koncentrationssvårigheter? .....</i>	23
5.1.1	Begreppet koncentration	23
5.1.2	Begreppet koncentrationssvårigheter.....	23
5.1.3	Hur koncentrationssvårigheter kan yttra sig.....	24
5.1.4	Faktorer som kan framkalla koncentrationssvårigheter	25
5.2	<i>Förebyggande och förmildrande lärandemiljö.....</i>	26
5.2.1	Klassrumsmiljö	26
5.2.2	Klassklimat	27
5.2.3	Förebyggande arbetssätt	28
5.2.4	Andra lärandemiljöer	30
5.2.5	Hinder för förebyggande lärandemiljö	31
5.3	<i>Förebyggande och förmildrande lärandemiljö.....</i>	32
5.3.1	Lärares kommunikation	32
5.3.2	Lärares förhållningssätt	32
5.3.3	Viktiga personer som stöd åt läraren.....	34
5.4	<i>Sammanfattning av resultatet .....</i>	34
6	ANALYS.....	36
6.1	<i>Vad läggs i begreppet koncentrationssvårigheter?.....</i>	36
6.2	<i>Hur ser lärare på möjligheten att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter? .....</i>	38
6.3	<i>Förebyggande och förmildrande lärandemiljö?.....</i>	40
6.4	<i>Vilket bemötande kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?.....</i>	40
7	DISKUSSION	42
7.1	<i>Slutdiskussion .....</i>	42
7.2	<i>Didaktiska slutsatser .....</i>	43
7.3	<i>Förslag till vidare forskning .....</i>	44

REFERENSER

BILAGA 1

BILAGA 2

BILAGA 3

FÖRORD

Att skriva om hur lärare kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter har varit mycket givande för oss och vi är övertygade om att det kommer att komma till stor nytta. Tankarna om ämnet koncentrationssvårigheter väcktes när vi tillsammans läste inriktningen ”Social och kognitiv inriktning för barn, unga och vuxna”. Ämnet har sedan fortsatt att beröra oss under hela utbildningen. Utifrån våra erfarenheter från VFU anser vi att det läggs stort fokus på barn med diagnoser i skolan. Därför har vi valt att begränsa oss och utgå från att en diagnos inte ska behövas vid ett förebyggande arbete.

En stor fördel, i denna undersökning, har varit att vi läst på lärarprogrammet tillsammans i tre år. Vi känner varandra mycket väl och har ett bra fungerande samarbete. Dessutom har vi olika synvinklar och tankar, vilket har gynnat arbetsprocessen med interaktion oss emellan. Detta gemensamt skrivna examensarbete har varit en intressant erfarenhet och arbetsinsatserna har varit jämnt fördelade.

Vi vill här passa på att rikta ett varmt tack till:

- De lärare som tog sig tid att svara på våra intervjufrågor. Tack för alla tankar som ni anförtrott oss. Det är dessa tankar som vårt examensarbete grundar sig på.
- Vår handledare, Arja Kostiainen, för all hjälp och konstruktiv kritik.
- Våra familjer som haft stor förståelse och uppmuntrat oss under arbetets gång.

Göteborg 2007-05-26

Anna Fröjd, Anneli Gabrielsson och Annika Sund

1 INLEDNING

Oscars mamma Ulrika beskriver sin son med följande ord:

Man har aldrig tråkigt när man är med Oscar!
Han kan uppfylla ett helt rum!
Jag har aldrig träffat någon som kan göra mig
så arg som Oscar.
Men det finns heller ingen som kan få mig så glad!
Jag hoppas att Oscar, när han blir stor, ska finnas
i ett sammanhang där hans glädje, energi och
envishet kan vara en tillgång!

(Pettersson, 2005)

I skolan finns det många barn som likt Oscar är fulla med energi som de inte alltid vet hur de ska använda. Denna energi kan bidra till både glädje och ilska hos läraren. Vi upplever att det på skolorna ofta är ett dilemma med elever som har svårt att koncentrera sig i sitt skolarbete. Olsson och Olsson (2007) är förvissade om att antalet elever med koncentrationssvårigheter har ökat (s.7). Med deras åsikt i åtanke anser vi att det är viktigt att området lyfts fram och problematiseras. Vi vill inte att utvecklingen ska gå mot att allt fler anses ha koncentrationssvårigheter, utan vi är övertygade om att läraren kan arbeta för att förebygga och förmildra svårigheter i ett tidigt stadium, så att de inte behöver bli till något hinder i elevens inläring.

De negativa beteendena tog ofta så stor plats att man också hade svårt att se elevens positiva sidor och ta fram resurserna. Aggressivitet, passivitet, nonchalans, slarv... hade en tendens att bli generella beskrivningar istället för att beskriva beteenden i specifika situationer.

(Andersson, 1999, s.59).

I skolan kan vi ibland se tendensen till att man lägger stor vikt vid att se problemen och att försöka uppfostra eleverna. Istället bör läraren, enligt vår åsikt, försöka göra det bästa av situationen och vända den till något positivt. Vi tror att när barn börjar skolan är deras personlighet redan formad och man måste acceptera att det inte är skolans uppgift att reducera dessa olikheter. Istället ska man ta till vara på allas olika förutsättningar och utgå från dem. ”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet” (Lpo 94).

Vår strävan är inte att ge heltäckande svar på hur man kan förebygga och förmildra alla koncentrationssvårigheter i skolan, eftersom vi i vår studie inte fokuserar på de elever som har fått en diagnos. Istället vill vi att läraren ska kunna hjälpa alla elever till att få koncentration. Vi är medvetna om att vi med vårt examensarbete inte kommer att kunna generalisera våra slutsatser, eftersom det som fungerar bra för en lärare kanske inte fungerar lika bra för någon annan lärare i liknande elevmöten. Vi hoppas ändå att vårt arbete skall resultera i en större medvetenhet inom området.

2 LITTERATURGENOMGÅNG

Vi har valt att fokusera på hur man kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter. Litteraturgenomgångens struktur utgår från frågeställningarna. Det finns mycket litteratur om ämnet koncentrationssvårigheter, men fokus ligger ofta på diagnoser och utgår därifrån. I vår undersökning utgår vi dock från de elever som inte har någon diagnos. Detta har medfört i att en del av den litteratur vi läst, har vi fått lägga åt sidan eller använt i begränsad utsträckning. För författarpresentation, se bilaga 3.

Vi anser att två av våra frågeställningar, undervisningsmiljö och förebyggande arbetssätt, vävs in i varandra. Därför har vi valt att lägga dem under samma rubrik i litteraturgenomgången.

2.1 Vad läggs i begreppet koncentrationssvårigheter?

2.1.1 Begreppet koncentration

Nordstedts svenska ordbok (Allén, 2003) beskriver koncentration som en ”stark själslig inriktning på viss uppgift ofta så att (nästan) ingen medveten tankekraft el. uppmärksamhet blir över för annat” (s.566-567). Johannessen (1997) skriver att ”koncentration betyder att samla uppmärksamheten kring något” (s.35). Duvner (1997, s.32) förklarar att ”koncentration innebär att rikta sin uppmärksamhet mot en företeelse i ett visst sammanhang, i en viss omgivande miljö”. Här spelar då tre primära faktorer in, personens förmågor, svårighetsgraden på uppgiften och omgivningens inverkan.

Duvner och även Iglum (1999) beskriver koncentration som en del av hur vi reglerar våra handlingar och tankar. Vår uppmärksamhet och vår koncentrationsförmåga är bundna till vår förmåga att urskilja det väsentliga, kunna skapa lagom energi till en uppgift och hålla kvar den. Dessutom måste man kunna rikta uppmärksamheten och bibehålla den. Koncentrationsförmågan påverkas ytterligare av vår motivation och svårighetsgraden på uppgiften (s.32-33). Kadesjö (2000) definierar begreppet koncentration på ett liknande sätt med att det innebär att man kan

- ”rikta sin perception, sina tankar, sina känslor mot uppgiften;
- utesluta ovidkommande stimuli;
- komma igång med, hålla fast vid och avsluta uppgiften” (s.6).

Hansen (i Trillingsgaard, 1999) hävdar däremot att man inte bör vara för ensidigt inriktad, utan att man ska kunna ha uppmärksamhet på fler saker samtidigt (s.117). Detta är även Johannessens (1997) åsikt och hon anser dessutom att när man bara koncentrerar sig på en eller få saker kan det lätt bli att man fokuserar sig på ”fel sak” (s.36).

2.1.2 Begreppet koncentrationssvårigheter

Koncentrationssvårighet är ”svårighet att hålla uppmärksamheten riktad mot en sysselsättning: jämför hyperaktivitet med uppmärksamhetsstörning” (Egidius, 1995, s.138). Kadesjö (2000) delar upp koncentrationssvårigheter inom primära och sekundära svårigheter. Han definierar dessa enligt följande:

Primära koncentrationssvårigheter är biologiskt betingat och varaktiga. Miljön runt omkring är ingen påverkande faktor utan svårigheterna finns ändå. Svårigheterna blir synliga i situationer som kräver anpassning och prestation. Vid avsaknande av vuxenstyrning med fasta ramar och regler i handlingssituationer förstärks svårigheterna. (Kadesjö, 2000, s.10-11) Denna form av koncentrationssvårigheter kan ses som ett punktuellt perspektiv som av von Wright (i Skolverket, 2002), innebär att man ser elevens problem som fristående från de sammanhang de lever i. Eleven är därmed ägare till problemet (s.11).

Sekundära koncentrationssvårigheter uppstår i förhållande till miljön runt omkring oss. Ett exempel på en sådan miljö kan vara en otrygg eller kaotisk familjesituation, traumatiska upplevelser, eller annan stressfaktor i vår uppväxtsituation (Kadesjö, 2000, s.9).

Dessutom talar Kadesjö (2000) om *situationsbundna koncentrationssvårigheter* som endast uppstår i särskilda situationer. Svårigheterna är alltså inte konstanta utan visar sig ibland och ibland inte (s.8). Denna sistnämnda form av koncentrationssvårighet skriver även Iglum (1999, s.62) om. Hon hävdar att koncentrationssvårigheter är beroende av tid och rum och vilken situation man befinner sig i. Hon anser att motivationen och viljan är en primär faktor till att hålla koncentrationen fokuserad.

De två sistnämnda synvinklarna på koncentrationssvårigheter stämmer överens med det som von Wright (i Skolverket, 2002) benämner som ett relationellt perspektiv. Detta perspektiv innebär att en individs handlingar måste ses i förhållande till vilket sammanhang individen befinner sig i. Skolverket uttrycker att en individ utifrån det relationella perspektivet, inte är problemet, utan att man har ett problem som uppkommer mer eller mindre tydligt beroende på situationen (s.11-12). Ett annat perspektiv som Holmsten (i Skolverket, 2002) tar upp och som kan överensstämma med sekundära- samt situationsbundna koncentrationssvårigheter är det psykosociala perspektivet. ”Ett psykosocialt perspektiv innebär en medvetenhet om att mänsklig förändring och utveckling är möjlig och att omgivningen kan möjliggöra eller omöjliggöra för individen att utvecklas” (s.52). Holmsten menar att det sker ett växelspel mellan individen och miljön med en ömsesidig påverkan. Dessutom hävdar hon att en svårighet som kan uppkomma i en specifik miljö, kanske inte visar sig alls i en annan miljö.

2.1.3 Hur koncentrationssvårigheter kan yttra sig

Bland annat Kadesjö (2000) beskriver hur koncentrationssvårigheter kan yttra sig. Han anser att begreppet koncentrationssvårigheter ofta väcker tankar om individer som är överaktiva. Han poängterar att koncentrationssvårigheter dock kan te sig på skilda sätt. Dels finner vi de elever som är överdrivet utåtagerande, men det finns även de som blir passiva, så kallade ”dagdrömmare” och som har svårigheter med att börja, genomföra och avsluta en uppgift (s.24). Kinge (2000) anser att symptomen inte behöver visa sig

på det ena eller andra sättet, utan kan pendla mellan olika reaktionsmönster såsom tillbakadragande och utagerande (s.20). Även Kadesjö skriver om att vi kan möta personer med koncentrationssvårigheter som pendlar i aktivitetsnivå. De har då ”en oförmåga att anpassa sitt beteende och sin aktivitetsnivå till den sociala situationen eller till vad som krävs för att kunna lösa en given uppgift” (s.23).

Enligt Olsson & Olsson (2007) finns det barn som i inläringssituationer visar på kognitiv impulsivitet, vilket innebär att de reagerar utan att tänka sig för. Det blir deras första infall som bestämmer deras handlingar. Konsekvensen av detta blir att de får svårt att följa de regler de lärt sig och att de får svårigheter i att slutföra en omfattande uppgift som kräver problemlösning och/eller informationssökning. Den kognitiva impulsiviteten kan dessutom yttra sig i beteenden som stora känsloutbrott och ständig överaktivitet (där barnen är uppskrivade och springer runt) menar författarna (s.15-17). Juul (2005) skriver att utåtriktade beteendeproblem kan visa sig vid pauser, då barnet har svårigheter med att vänta. När det tvingas att vänta blir det en paus som leder till kaos i huvudet för dem på grund av att barnet ständigt känner sig stressat och frustrerat. Konsekvensen blir att barnet reagerar på första och bästa impuls (s.16). Hansen (i Trillingsgaard, 1999) beskriver ett beteende hos barnen som man ofta kallar för hyperaktivitet och menar att barn med koncentrationssvårigheter ofta reagerar impulsivt. Denna impulsivitet kan ibland upplevas som störande och påfrestande för andra i omgivningen (s.120-121).

Barn och ungdomar med grava koncentrationssvårigheter kan ha problem med att se samband, enligt Olsson & Olsson (2007), på grund av att de har svårigheter med att fokusera sin uppmärksamhet. Ytterligare en svårighet som kan uppstå är att kunna välja ut viktig information, vilket vi idag är mycket beroende av i informations-samhället. Vår selektionsprocess, som innebär att kunna välja ut information för att skapa en bild av verkligheten, sker i stort sett omedvetet. Den processen ingår i vår koncentrationsförmåga. Koncentrationssvårigheter kan därför yttra sig när vi får problem med att sälla intryck och tolka våra upplevelser. Konsekvensen av detta kan resultera i att personen känner sig uppgiven och att vardagen ibland blir obegriplig (s.12-13). Kadesjö (2000) tar upp dilemmat med att barn med koncentrationssvårigheter många gånger får en insikt i sina svagheter allt eftersom misslyckanden byggs på varandra. Detta leder till en osäkerhet som gör att barnet istället undviker de situationer där han eller hon känner sig osäker (s.34).

En skillnad på barn med och utan koncentrationssvårigheter är deras tankeprocesser. Barn med koncentrationssvårigheter har ett annorlunda sätt att uppfatta händelser och att bearbeta abstrakt kunskap på. De har ett större behov av få dessa händelser tydliggjorda för sig genom konkretisering och exemplifierande material (Olsson & Olsson, 2007, s.19). En annan svårighet som de kan ha är att se sin egen del i situationer som uppstår. De känner sig orättvist bedömda då de enligt dem själva nästan alltid är de som får skulden vid kollektiva konflikter (Ibid., s.16).

Som Johannessen påpekar (1997) ska man vara försiktig med att använda ordet koncentrationssvårigheter innan man vet orsaken till symptomen. Hon menar på att man inte behöver ha koncentrationssvårigheter bara för att man låter uppmärksamheten förflytta sig. Istället kan det vara ett samspel mellan att vara koncentrerad och avslappnad och därmed ett sätt att ta in kunskap (s.38). Författaren hävdar också att vi bedömer hur koncentrerad en person är utifrån den synliga koncentrationen. Bara för att en elev är

motoriskt orolig behöver det inte innebära att han eller hon inte följer med i undervisningen (s.37).

Hansen (i Trillingsgaard, 1999) sammanfattar det hela med att när man har koncentrationssvårigheter yttrar de sig ofta i att man får:

1. ”Svårigheter att hålla kvar sin uppmärksamhet i tillräcklig grad.
2. Överreaktion på stimuli”. (s.121)

2.1.4 Faktorer som kan framkalla koncentrationssvårigheter

Barn som har en osäker och otrygg uppväxtmiljö, kan få problem att koncentrera sig i en stökig skolmiljö. Konsekvensen av detta kan bli att de får svårigheter med framställda regler samt att förstå förväntningar som ställs på dem (Kadesjö, 2000, s.9 & Olsson & Olsson, 2007, sid.15). Olsson & Olsson förklarar att detta kan bero på att barnet inte fått hjälp med att skapa möjligheter för inläring och koncentration när de saknat en vuxen förebild. Författarna anser även att eleverna kan påverkas i skolan av problem hemma. Det kan exempelvis vara svårt för eleven att koncentrera sig i skolan om det varit bråk mellan föräldrarna på morgonen (s.15). Kinge (2000) refererar till psykologen Magnussen som menar att bakgrunden till hur barnet beter sig i skolan ofta ligger utanför skolmiljön. Dock kan skolan förstärka problemet för barnet om han eller hon ofta misslyckas i skolan. Han hävdar att det är i skolan vi kan påverka och detta kräver engagemang (s.25).

Koncentrationssvårigheter kan även uppstå vid bristande motivation och kan då resultera i att prestationsförmågan växlar och humöret varierar mellan olika dagar (Olsson & Olsson, 2007, s.15). Duvner (1997, s.10 och s.43) samt Kadesjö (2000, s.8) hävdar att koncentrationssvårigheter också kan orsakas av för svåra uppgifter. Detta gör att koncentrationssvårigheterna är situationsbundna, de uppkommer i vissa situationer beroende av arbetsuppgifter, kunskapsområden och miljön. Duvner betonar att koncentrationssvårigheter givetvis kan bero på många olika orsaker. Människan är en del av ett socialt samspel. Det innebär att om en person i en grupp ändrar sitt beteende påverkar det även de andra i gruppen.

Allt fler barn som har svårigheter i sin inläring får svårt att anpassa sig i skolan och att vara koncentrerade. Detta på grund av att samhället idag ställer större krav på självständighet, uppförande samt förmåga att anpassa sig (Duvner, 1997, s.28). Kadesjö (2000) problematiserar detta ytterligare och hävdar att det finns de barn som inte klarar av att ta tillvara på allt som de erbjuds. Alla dessa möjligheter, genom resor, sporter, kulturutbud och media, skapar kaos hos vissa barn. Risken finns då att barnet blir osäkert och känner att det inte kan påverka sin livssituation för att det har svårt att se samband mellan de olika upplevelserna. Författaren ser också problemet med att det kan bildas en klyfta mellan de barn som klarar av att ta tillvara på utbudet och de som inte klarar av det (s.4-5).

Johannessen (1997) skriver att barn med socio-emotionella problem, som exempelvis innebär att de har koncentrationssvårigheter, inte alltid klarar av att koncentrera sig på det som läraren vill att barnen ska fokusera på. Samtidigt som barnen, enligt författaren, behöver lära sig hur man ska koncentrera sig i skolan måste skolan erbjuda variation där de krävs olika nivåer av koncentration. Författaren menar bestämt att vi måste tänka oss

för hur vi använder begreppet koncentrationssvårigheter då orsakerna kan ligga i skolans organisation (s.38).

2.2 Förebyggande och förmildrande lärandemiljö

Med klassrumsmiljö menar vi den fysiska, sådant som går att ta på, medan klassklimat handlar om det mer abstrakta runt omkring, samspelet i gruppen m.m.

2.2.1 Klassrumsmiljö

Enligt Hintze & Sandberg (1999) sägs det ofta att elever med koncentrationssvårigheter behöver en neutral miljö med så lite stimuli som möjligt. Dock hävdar de att det inte alltid stämmer, utan även dessa barn behöver ibland kunna omges av en miljö som ger lust till att undersöka och bli inspirerade till arbete (s.63).

Den fysiska klassrumsmiljön har enligt Juul (2005) en stor betydelse, bl.a. handlar det om att minimera möjligheterna att eleven utsätts för mycket oväntade intryck. Författaren ger konkreta tips som att man kan tänka på exempelvis var i klassrummet eleven placeras (där den inte kan titta ut genom fönstret) och att det finns möjligheter till avskärmning som känns bekväm och inte upplevs som isolering. Vidare påpekar författaren att en del elever har behov av att sitta långt fram, ha ögonkontakt med läraren, medan andra behöver sitta långt bak för att ha överblick (s.19-20). Pettersson (2005) menar att behovet av hur miljön är organiserad är individuell för barn med koncentrationssvårigheter. Några barn kräver genomtänkt struktur, medan andra inte behöver ha det så strukturerat runt omkring sig. Därför anser hon att det är viktigt att lärare ser till varje situation för att på bästa sätt se barnets behov (s.51-52).

Andra saker som barnet kan behöva hjälp med i klassrummet med är materialets och klädernas plats, hur stor yta av bordet barnet får ha och vart han eller hon ska sitta. För att förtydliga miljön kan man göra olika färgmarkeringar, använda sig av bilder, ha omväxlande arbetsplatser och klara gränslinjer mellan de olika platserna. Då vet barnen var man är koncentrerad och på vilka platser man får lov att vara om man behöver ta en paus eller röra på sig lite (Pettersson, 2005, s.51-52).

2.2.2 Klassklimat

Som lärare ska man, enligt Juul (2005), ha ett tillåtande klimat i klassrummet, där det är tillåtet att röra på sig under lektionstid. Läraren bör tänka på att variera arbetssättet för eleverna mellan stillasittande arbete och kroppsrörelse. Eftersom barnen inte alltid klarar av att sitta stilla ska de ha möjlighet att kunna resa sig upp för att hämta saker, skifta ställning samt kunna slappna av och sjunka ihop. För vissa barn kan det räcka med att få ha en sak i handen att plocka med. Genom att händerna är sysselsatta kan koncentrationen många gånger öka (s.29-30). Hintze & Sandberg (1999) anser också att det är viktigt att barnen får röra på sig emellanåt. De menar på att det i den pedagogiska planeringen ska ingå rörelsemoment som pausgymnastik eller andra spänningsreducerande rörelser (s.67-68).

Pettersson (2005) tar upp att det för vissa barn kan finnas ett behov av att veta vem man ska vara med, både med vilken/vilka vuxna eller barn. Vem man ska vara med kan variera beroende på vad man ska göra och hur man är som person. Vid vissa tillfällen kan det fungera bra att arbeta många, ibland få och då och då behöver man arbeta själv för att koncentrera sig. Hela gruppens koncentrationsförmåga kan förändras beroende på hur läraren förhåller sig gentemot eleverna. Det gäller att som lärare se helheten runt de olika eleverna i den samlade gruppen för att förstå vad som kan ligga bakom individens eventuella svårigheter (s.53). Något annat som påverkar elevernas samlade koncentration i stor utsträckning är hur många elever som finns i klassen, samt vilken interaktion som finns i gruppen (Olsson & Olsson, 2007, s.15). Hintze & Sandberg (1999) poängterar att barn med koncentrationssvårigheter kan behöva få vara i mindre grupp eller ensamma korta stunder även om den huvudsakliga tanken är att de ska vara med i klassen så mycket som möjligt (s.61).

Klimat som utvecklar god självkänsla är miljöer där människor respekteras för dem de är och inte för vad de åstadkommer, enligt Olsson & Olsson (2007, s.78). Andersson (1999) refererar till Gunnarsson som anser att alla elever i skolan inte kan utveckla en god självkänsla eftersom inte alla får sina grundläggande behov av respekt tillgodosedda. ”En utvecklande miljö är en miljö där eleverna upplever frihet, integritet, jämlikhet, lika värde, rättvisa, ansvar, generositet, tolerans, solidaritet, kompetens, inflytande, trygghet, kontroll, framtidstro och framtidsberedskap” (s.65).

2.2.3 Förebyggande arbetssätt

”Lärarens och pedagogens primära uppgift är att å barnets vägnar *förutse, föregripa* och *visa vägen*” (Juil, 2005, s.15). Vidare menar Juil att barn med koncentrationssvårigheter kan behöva instruktioner även för de enklaste saker som många andra kamrater klarar utan föreberedelse (s.15). Hintze & Sandberg (1999) anser vidare att barn med koncentrationssvårigheter är i behov av en välstrukturerad pedagogik eftersom de ofta har svårigheter med att planera sitt arbete själva. Författarna menar att man ska utgå från det som sker just nu. Utifrån detta problematiserar de den nya friare pedagogiken där eleverna själva ska ta allt mer ansvar för sin inläring. Barn med koncentrationssvårigheter kan ha svårigheter med ett sådant individualiserat arbetssätt som den nya pedagogiken kräver. Författarna vill dock tydliggöra att man i arbetet, med barn som har koncentrationssvårigheter, inte får se den nya pedagogiken som ett hinder, utan vi är alla är olika individer med olika behov och förutsättningar samt att vi utvecklas i olika takt (s.65). Juil (2005) håller med om att barn med koncentrationssvårigheter kräver viss struktur och har som åsikt att man ska försöka få varje dag att innehålla en välkänd rytm. Dagarna behöver inte alls vara helt lika men det är bra om de är strukturerade utifrån ett återkommande mönster. Ett exempel kan vara att man startar skoldagen på samma sätt varje morgon (s.22).

Ett annat förebyggande arbetssätt kan enligt Juil (2005) vara att den vuxne kommer väl förberedd till lektionerna, både när det gäller material och genomgångar (s.25). Hintze & Sandberg (1999) påpekar att det är viktigt att eleven kan se målet med uppgiften de ska göra, eleven ska kunna ha en överblick över arbetsuppgiften och läraren bör se till att arbetspassen inte blir för långa (s.65).

Johannessen (1997) fördjupar motivationens betydelse och tar upp att eleverna ofta anses som okoncentrerade när de inte är koncentrerade på det läraren vill. Författaren menar här att anledningen till ett okoncentrerat beteende kan bero på brist på motivation. En annan anledning kan vara att eleverna vill bestämma själva och i protest visar de brist på koncentration mot det läraren har bestämt (s.35). Olsson & Olsson (2007) hävdar att barn med koncentrationssvårigheter inte alltid behöver vara okoncentrerade. När de får en uppgift som de känner sig motiverade av kan de arbeta bra. Svårigheten kan vara att hitta något som motiverar dem, eftersom barn med koncentrationssvårigheter inte alltid sporras av det som andra barn blir motiverade av (s.16). Även Hintze & Sandberg (1999) tar upp motivationens betydelse för barn med koncentrationssvårigheter och påpekar att även de kan prestera och utvecklas mer än man tror. I arbetet med dessa barn blir det då enligt författarna viktigt att utgå från barnets intressen och behov (s.66). Något som kan vara motivationshöjande enligt Petterson (2005) är att variera läromedlen eller materialen, exempelvis genom fler konkreta material, talböcker och dataprogram (s.52). Olsson & Olsson (2007) påpekar att även svårighetsgraden på uppgiften påverkar koncentrationen. För att läraren ska kunna ge anpassade uppgifter behöver läraren känna till elevens starka och svaga sidor (s.19).

Många barn med koncentrationssvårigheter kan ha svårt att på långa genomgångar hålla koncentrationen uppe. Dessa barn kan föredra att arbeta praktiskt (Olsson & Olsson, 2007, s.19). De arbetsuppgifter som man arbetar med i skolan har givna mål, men vägarna dit kan skifta. Dock är det viktigt att tänka på att de flesta eleverna har ett behov av att veta vilka förväntningar som ställs på dem. En del elever har lätt att få fram nödvändig information som svarar mot förväntningarna, medan andra behöver mer vägledning inför vad som ska ske. Av läraren krävs då att man har en väl planerad och tydlig pedagogik där man tar hänsyn till de behov som är specifika för gruppen och den enskilda individen (Pettersson, 2005, s.49).

2.2.4 Hinder för förebyggande lärandemiljö

Vid arbete med barn med koncentrationssvårigheter, som upplevs provocerande, behöver man vara tolerant och visa på stort tålamod för att kunna visa förståelse och bekräftelse mot barnet. Det händer dock att man istället utvecklar försvarsmekanismer och skyller ifrån sig genom att lägga skulden på barnet eller att man blir mer auktoritär i förhållande till barnet (Kinge, 2000, s.26). Även Olsson & Olsson (2007) tar upp dilemmat med att barnen kan upplevas mycket trotsiga och man kan få svårt att se de positiva sidorna. Vid problem av detta slag kan det bli så att läraren undviker att ställa krav på barnet. Detta kan leda till konflikter och att barnet utvecklar en strategi för att få som den vill genom att protestera. I sin tur resulterar det i att en ond cirkel, som blir svår att bryta, uppstår där lärarens vuxenauktoritet istället försvinner. För att inte bli provocerad av barnets beteende är det viktigt att man som lärare lär sig hantera sina känslor som kan uppstå i mötet med barnet. Hjälp kan behövas utifrån, av exempelvis skolpsykolog eller specialpedagog, för att bryta den onda cirkeln (s.42-43).

Det kan vara lätt att man som lärare känner sig misslyckad när en elev upplevs vara provocerande eller okontaktbar. Skulle en sådan situation uppstå är det viktigt att tänka på att elevens beteende inte är medvetet valt utan bottnar i oförmåga hos eleven. Lyckas man som pedagog att bemöta eleven med förståelse gynnar det eleven och dess utveck-

ling positivt (Olsson & Olsson, 2007, s.19-20). Johannessen (1997) menar att det dock inte alltid är så lätt att förändra invanda beteendemönster. Även om man lyckats identifiera relationsmönstren kan det vara svårt och motsträvigt att bryta dem. Författaren poängterar dock att det är viktigt att vi ser vår egen del i ett samspelelmönster med eleven. Barnet har inte levt så länge och därför måste vi tänka på att barnet lär av oss och att läraren ska vara medveten om att vuxna påverkar de yngre (s.87).

2.3 Förebyggande och förmildrande bemötande från läraren

2.3.1 Lärarens kommunikation

Kommunikationsteorin är en teori som bygger på hur människor kommunicerar med varandra. Teorin handlar bland annat om öppen kommunikation som innebär att lyssna till hela budskapet, även det underförstådda som inte sägs med ord (Lundsbye & Sandell m.fl., 2000, s.93, 130). Kinge (2000) beskriver hur vi förmedlar ett språk genom vårt uppträdande. Det är viktigt att vi via vårt kroppsspråk signalerar att vi lägger märke till barnen, att vi hör dem och att vi har tilltro till dem (s.64). Hon skriver att:

Jag är övertygad om att den enda verkliga möjligheten att hjälpa andra människor är genom att utvidga och utveckla vår egen förståelse av dem och – vilket är lika viktigt – att *visa* vår förståelse på ett sätt som utvidgar deras egen medvetenhet och förståelse av *sig själva* så att de kan acceptera och respektera sig själva som de är. Först då kan de ta kontrollen över sitt eget liv, göra val och företa förändringar utifrån en inre motivation och vilja. (Kinge, 2000, s.12)

Juul (2005) håller med Kinge och pekar på vissa barns svårigheter med att förstå instruktioner som ges i helklass eller annan stor grupp. Hon anser därför att det är viktigt att vi tänker på att ha kommunikation genom ögonkontakt, speciellt med barn som har koncentrationssvårigheter, alternativt att man rör vid dem så att de förstår att budskapet även gäller för dem (s.23).

Kinge (2000) tar upp vikten av att vi är empatiska i vår kommunikation och hur vi genom att leva oss in i barnets värld och perspektiv kan ge en positivt bidragande effekt för barnets metakognition. Om vi är medvetna om barnen så blir de lättare medvetna om sig själva. Barnet får det då lättare med att behärska sina känslor och kan finna sätt att uttrycka dem på (s.65). ”Graden av respekt och värme som den vuxne kommunicerar till barnet motsvaras av den grad av respekt och värme som barnet är i stånd att känna för sig själv och andra” (Kinge, s.66).

Lärare ska, enligt Juul (2005), vara tydlig i sin kommunikation för att budskapet inte ska missuppfattas. De bör undvika ironiska undermeningar, avancerade ord och vaga budskap. Juul anser också att det är bra att vara kortfattad så att det inte blir för mycket för barnet att ta till sig på en gång (s.24). Hintze & Sandberg (1999) delar Juuls mening om att kommunikation sker bäst med enkla ord och korta meningar för att pedagogerna ska nå fram till barnet (s.65). Kinge (2000) är inne på samma spår och råder lärare till

att visa sig nyfikna på barnet genom att ställa öppna frågor som är bekräftande. När barnet svarar kan man upprepa eller på annat sätt återspegla det som barnet talat om. På detta sätt menar Kinge att man förmedlar förståelse och att barnet härigenom kan se att dennes erfarenheter, känslor samt tankar är betydelsefulla. Kinge kallar detta för ”bekräftande kommunikation” (s.98).

Andersson (1999, s.94) och även Juul (2005, s.24) höjer ett varningens finger för att man inte får precisera för barnet vilket beteende som barnet ska rätta till eller vad barnet *inte* får göra. Istället bör vi vara tydliga med att tala om vad som är bra att göra och hur man önskar att det blir gjort. De menar att det är viktigt att vara positiv när man talar om sina önskade mål.

Olsson & Olsson (2007, s.92), Hintze & Sandberg (1999, s.59) samt Andersson (1999, s.136) menar att vi måste vara tydliga med att kommunicera sambandsmönster och visa ändamålsenliga handlingsstrategier som kan vara lämpliga vid olika tillfällen. Vi måste visa ett mönster för barnet och vilka konsekvenser som kan komma av olika handlingar. Exempel på hur det kan ske är enligt Kinge (2000) att man talar om att ”när du gjorde så, hände detta, vilket i sin tur påverkade dig till att göra så osv” (s.136). Hon menar att det alltså inte handlar om att tala om vems fel det är i olika situationer, utan visa mönstret. Denna typ av kommunikation menar vidare Olsson & Olsson kan hjälpa barnet till en kognitiv inställning genom att man lär barnet att tänka efter och dra slutsatser (s.92).

2.3.2 Lärarens förhållningssätt

”En av de viktigaste förutsättningarna för att vara en bra lärare är att ha en stark personlig integritet” (Andersson, 1999, s.38). För att kunna vara en bra lärare krävs det att man är stark och trygg i sig själv menar Andersson. Vi måste hela tiden vara inställda på att anpassa oss till oförutsedda förändringar. Juul (2005) instämmer i att en lärare måste förhålla sig förberedd inför nya infall från eleverna, men han anser ändå att vi kan planera arbetet med att se till att elever som har lätt att bli distraherade endast har tillgång till sådant som behövs för stunden (s.25).

En pedagog måste kunna ställa rimliga krav på eleverna samtidigt som han eller hon med inlevelse kan sätta sig in i elevernas svårigheter utifrån elevernas perspektiv (Andersson, 1999, s.25, 36). Det sistnämnda är något som Kinge (2000) talar mycket om. Hon framhåller att en lärares förhållningssätt bör handla om att vara empatisk som hon menar innebär att man kan förstå och sätta sig in i andras känslor och underliggande budskap som de förmedlar (s.44). Om vi inte kan se det underliggande budskapet som eleven förmedlar menar Olsson & Olsson (2007) att konsekvensen kan bli att vi istället förstärker ett destruktivt beteende hos eleven (s.42). Ett bra verktyg till att se eleven bakom beteendet kan vara att göra en positiv omskrivning av beteendet, enligt Andersson (1999, s.59). En elev som verkar okoncentrerad kan då istället bli en elev med ett högt aktivitetsbehov samtidigt som att den eleven som glömde att göra läxan faktiskt blir en individ som har viktigare saker att tänka på just nu (s.60). På det här sättet menar Andersson att vi förändrar vårt sätt att tänka och kan se mer positivt på det som verkade vara ett problem för bara en liten stund sedan (s.59).

Vi måste förvänta oss att problemen kan försvinna enligt Andersson (1999, s.41). Om vi inte gör det hindrar vi möjligheten till förändring. Författaren ser inte bara att vi måste finna de rätta verktygen, utan att vi ibland måste förändra våra inställningar. Hansen (i Trillingsgaard, 1999) menar på att vi inte får ge utlopp för känslor av uppgivenhet utan att vårt förhållningssätt istället måste ge uttryck för ett genuint intresse av eleverna. Vi måste vara övertygade om alla barns möjligheter till framsteg (s.128). Olsson & Olsson (2007) poängterar att vårt förhållningssätt påverkar om vi ska lyckas som pedagoger eller ej (s.109). De menar på att lärare måste ha i åtanke att de inte skattar prestationer högre än individers personligheter samt att man bör ta ”vara på människors möjligheter, utan att ställa villkor för att visa andra bekräftelse och uppskattning” (Olsson & Olsson, s.78).

Andersson (1999) är noga med att poängtera att problem inte kan åläggas någon enskild person, utan att de uppkommer i samspel med andra individer (s.51). Det man kan göra när problem uppstår är att gå till sig själv och fundera över hur man kan förändra sig själv, för att problemet inte ska verka så stort (Andersson, s.42). Johannessen (1997) hävdar dock att detta inte är så enkelt som kan tyckas. Rotade beteendemönster är svåra att bryta enligt författaren, men anser samtidigt att när det gäller förhållandet lärare – elev, så måste läraren vara den vuxne i ett samspelsmönster med eleven (s.87).

Olsson & Olsson (2007) beskriver ett förhållningssätt som innebär att man värnar om sådant som kan få eleverna att må bra och att de fungerar bra socialt. Författarna refererar till sociologen Antonovsky som beskriver tre grundbegrepp som förutsättningar för psykisk hälsa enligt följande:

- *Begriplighet* – att man har möjlighet att uppleva omvärlden som sammanhängande och möjlig att förstå.
- *Hanterbarhet* – att det är möjligt att med egna resurser eller med hjälp från omgivningen hantera situationer och händelser man upplever.
- *Meningsfullhet* – om man uppfattar tillvaron ur ett helhetsperspektiv som begripligt och hanterbart upplever man också verkligheten som meningsfull (s.37-38).

2.3.3 Viktiga personer som stöd åt läraren

I Lpo 94 står det att skolan och föräldrar har ett gemensamt ansvar för skolgången och tillsammans ska de på bästa sätt ge eleverna de bästa förutsättningarna för en lyckad skolgång. Kimber (1993) skriver att barnen har speciella band till sina föräldrar och det är de som vet det mesta om sina barn. Det är lättare att få en bra arbetssituation med barnen om läraren har med sig föräldrarna i sitt arbete. Dessutom är det lättare att förändra situationen till det bättre både för eleven och för läraren om samarbetet fungerar (s.7, 9).

Andersson (1999) skriver att genom intervjuer med lärare framgår det att lärarna vill ha ett bra samarbete med föräldrarna med tätare kontakter. Föräldrarna har stora kunskaper och resurser om barnen som lärarna bör ta tillvara (s.237). Vidare skriver hon att läraren inte kommer tillrätta med de problem som uppstår i skolan, både då det handlar om enskilda elever men också om hela klassen, om inte de har föräldrarnas delaktighet. Hon skriver att föräldrarna har ansvaret för barnets uppfostran och genom att läraren lämnar den delen som handlar om uppfostran till föräldrarna underlättas lärarens arbete och

dessutom resulterar ett bra samarbete att man lättare kan åstadkomma förändringar (s.45).

Något som är viktigt att tänka på då läraren talar med föräldrarna, som Hintze & Sandberg (1999) tar upp, är att inte moralisera eller nedvärdera deras föräldraroll. Många gånger har de svårigheter i sitt föräldraskap, då de har barn med koncentrations-svårigheter och behöver istället uppmuntran och råd och stöttning (s.76). Vidare skriver de att efter att man har fått medgivande från den berörda elevens föräldrar, bör även de andra elevernas föräldrar bli upplysta om vilka svårigheter eleven med koncentrations-svårigheter har och hur man arbetar i skolan med detta. Den här informationens fokus ska helst ligga på hur arbetet med hela gruppen bedrivs och inte på den enskilda individen. De andra föräldrarna får då lättare att acceptera barnets beteende och genom rådgivning om hur de kan tala om det hemma kan de föra en positiv diskussion med sina egna barn, istället för att de säger att barnet är ouppfostrat (s.78).

Andersson (1999) tar upp att läraren kan söka stöd hos andra kolleger och då handlar det om att det behövs fler vuxna runt om eleverna. Det handlar också om att få uppmuntrande ord som bevis på att de klarar av sitt jobb på ett bra sätt. Pratstunderna mellan och samarbetet i personalen ger mycket ny kraft i det dagliga arbetet (s.238). Hintze & Sandberg (1999) skriver att läraren behöver hjälp från en specialpedagog i sitt arbete med barn med koncentrationssvårigheter (s.57). Även stödet från skolledningen är viktig för läraren i dess arbete. Skolledningen bör inspirera, samarbeta och ge läraren det stöd den behöver, exempelvis resurser så som stöd från elevvården (Andersson, 1999, s.238).

2.4 Sammanfattning av litteraturen

Sammanfattningsvis lägger författarna i begreppet koncentration förmågan att kunna fokusera sin uppmärksamhet och hålla fokus på en och samma sak, utan att påverkas av ovidkommande stimuli. När man har svårigheter med att rikta och hålla kvar fokus innebär det att man har koncentrationssvårigheter. Det finns olika former av koncentrationssvårigheter och olika faktorer som gör att svårigheter uppstår. Dels kan de vara konstanta, dels kan de uppstå i vissa sammanhang och då är det ofta miljön som påverkar.

Koncentrationssvårigheter beskrivs främst i att det yttrar sig som ett överdrivet utåtagerande beteende. En del barn som har svårigheter med att koncentrera sig reagerar utan att tänka sig för och ser inte sin egen del i vissa situationer. De kan ha svårigheter i att påbörja, hålla ut, samt slutföra en omfattande uppgift. Andra svårigheter som lyfts fram är att vänta på sin tur, samt att välja ut viktig information. I motsats till de utåtagerande nämns även de som kallas för ”dagdrömmare”. Brist på motivation, trygghet, samt struktur i tillvaron ses som faktorer som kan framkalla koncentrationssvårigheter.

De faktorer som författarna sammanfattningsvis ser som förebyggande och förmildrande i lärandemiljön är neutral och stimulifattig miljö där var sak har sin plats. Dessutom ser författarna ett tillåtande klassrumsklimat som en viktig faktor där det ska vara tillåtet att få vara den man är. Förutom detta ska det finnas tillfällen till att röra sig

och arbetsmomenten bör varieras. Läraren ska vara väl förberedd inför lektionerna, arbeta målinriktat, samt individanpassat.

Hur man kommunicerar är viktigt att tänka på för att signalera att läraren har tilltro till barnet. Det är även viktigt att visa intresse för barnet och förhålla sig empatisk. Läraren bör försöka finna det underliggande budskapet hos barnet med hjälp av att göra en positiv omskrivning av barnets beteende. Läraren måste finna möjligheter till förändring och se att problem inte kan åläggas någon enskild person, utan se att de uppstår i samspel med miljö och andra individer. Det är inte alltid så självklart och lätt och då kan det vara bra att ta hjälp av andra personer.

3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Vårt syfte är att undersöka hur lärare anser att koncentrationssvårigheter bland elever kan förebyggas och förmildras.

- Vad lägger lärare i begreppet koncentrationssvårigheter?
- Hur kan en lärandemiljö se ut som förebygger och förmildrar koncentrationssvårigheter?
- Hur ser lärare på möjligheten att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?
- Vilket bemötande kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?

4 METOD

I det här kapitlet beskriver vi olika metoder samt redovisar den metod vi har valt för studien. Här presenteras urval av intervjupersoner, genomförande, den etiska aspekten, samt reliabilitet och validitet. Vi har valt att ta till oss olika författares ord om hur metoder ska beskrivas eftersom vi anser, att det är viktigt att inte bara ta till sig enbart en persons tankar. Även tidigare uppsatser om koncentrationssvårigheter har inspirerat oss. Vi tycker att de har fokuserat på diagnoser kring koncentrationssvårigheter. Vår studie skiljer sig från andras uppsatser i och med att vi istället fokuserar på det förebyggande arbetet och inte på diagnoser.

4.1 Allmänt om metod

Nedan förklaras innebörden med kvantitativa och kvalitativa studier.

4.1.1 Kvantitativa studier

Enligt Stukát (2005) kännetecknas kvantitativa studier av att forskaren tar in en stor mängd data. Sedan analyseras svaren då man vill tolka resultaten, vilket man gör med hjälp av statistiska analysmetoder. Dessa analysmetoder använder man för att hitta ett mönster som gäller för alla, även för dem som man inte har gjort någon undersökning på (s.31).

Vidare skriver Stukát (2005) att kvantitativa studier innebär en objektiv och empiriskt kvantifierbar mätning. De kvantitativa undersökningarnas fördel är att resultaten ofta blir breda och generella. Nackdelen är att det är svårt att få något djup i dessa undersökningar och att man ibland inte får fram ett resultat som är väsentligt till det egna syftet (s.31). Johansson & Svedner (1998) menar att kvantitativa metoder förr var det dominerade, men eftersom man inte får fram något stort djup från undersökningarna har kvantitativa perspektivet mer och mer ersatts av kvalitativa metoder (s.27).

4.1.2 Kvalitativa studier

Den kvalitativa studien karakteriseras enligt Stukát (2005) av att "tolka och förstå de resultat som framkommer, inte att generalisera, förklara och förutsäga" (s.32). Vidare skriver Stukát att detta synsätt har vuxit fram ur de humanistiska vetenskaperna, där hermeneutik och fenomenologi ligger som grund. Man vill med dessa studier få en holistisk information där det viktigaste är att se helheten och inte bara ta ut delarna. Enligt Trost (2005) är en kvalitativ studie till fördel då man vill särskilja olika handlingsmönster, samt förstå människors sätt att resonera, reagera och tänka (s.14). Stukát (2005) skriver om de vanligaste tillvägagångssätten som används vid kvalitativa metoden och en av dem är öppna intervjuer. Genom öppen intervju vill man försöka skildra och förstå informanternas åsikter (s.32).

Nackdelarna, enligt Stukát (2005), är att kvalitativ metod kritiserats för att vara alltför subjektiv, eftersom forskaren tolkar resultatet och har sin egen förförståelse av fenomenet. Dessutom kritiserats metoden av att reliabiliteten (mätningens tillförlitlighet) många gånger kan vara tvivelaktig då antalet undersökningsspersoner ofta är få (s.32). Johansson & Svedner (1998) skriver att fördelen med detta synsätt är att genom att man samlar in underlag om personerna som ingår i undersökningen verksamhetsområde, kan man få insikt om varför de gör som de gör (s.27).

4.2 Val av metod

Vårt syfte var att undersöka hur man som lärare kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter. Vi har valt att använda oss av kvalitativa studier med intervjuer eftersom empirin med vårt arbete var att ta del av informanternas tankar om barn med koncentrationssvårigheter och därefter tolkar vi resultaten. Vi ville ta reda på hur de arbetar med elever som har mer eller mindre svårt med koncentrationen för att elevernas skolgång ska vara så positiv som möjligt. Eftersom vi ville få djupgående svar vid intervjuerna ansåg vi att den kvantitativa metoden inte kunde ge oss lika innehållsrika svar och därför valde vi bort den. Dessutom är kvantitativ data svår att dra slutsatser av och analysera på grund av att svaren är styrda och man inte har några djupare uppfattningar om vad informanterna tycker.

I de kvalitativa intervjuerna använde vi halvstrukturerade frågor där frågorna är öppna, vilket ger en friare konversation. Patel & Davidson (2003) skriver att en hög grad av strukturering innebär att frågorna kommer i samma ordning. De intervjufrågor som har en låg grad av strukturering innebär att personen man intervjuar kan svara med sina egna ord (s.78). Stukát (2005) beskriver samma begrepp men kallar det för strukturerade samt ostrukturerade intervjuer. En blandning av dessa begrepp benämns som halvstrukturerad intervju. I de sistnämnda intervjuerna finns en slags checklista med huvudfrågor för att allt ska täckas in, men sedan ställs valfria underfrågor för att få mer nyanserade svar (s.39).

Vi ansåg att det skulle bli lättare att jämföra de svar som vi fick då vi använde oss av halvstrukturerade frågor, eftersom vi då utgick från samma huvudfrågeställningar men sen blir följdfrågorna olika beroende på hur konversationen fortgår. Dessutom hade vi som tanke att då vi använde oss av kvalitativa intervjuer kunde vi få mer ingående svar. Om vi hade använt oss av enkäter hade vi kanske fått kortare, mer ytliga svar. Med halvstrukturerade frågor blir enligt Stukát (2005) dock jämförbarheten mellan de olika intervjuade personernas svar inte helt entydiga och tillförlitliga, med tanke på att det helt är beroende på hur informanterna tänker om våra frågor (s.39). Vi är medvetna om att metoden kan ha sina brister, men vi anser ändå att halvstrukturerade frågor är det bästa alternativet.

Vi valde att endast begränsa studien till intervjuer, då vi ansåg att den korta tid som vi skulle ha kunnat lägga på observationer kunde medföra en skev bild av hur det egentligen är. Skolan är en del av verkligheten, den ena dagen är inte den andra lik och vi anser därför att observationer kräver många tillfällen i samma klass. Vi är inte intresserade av hur lärarna arbetar, utan deras tankar. Vi skulle även kunna ha gjort en fall-

studie, där vi endast studerade en skola. Varför vi valde bort detta var för att vi ville få variation och en större bredd i resultatet.

4.3 Pilotstudie

Stukát (2005) skriver att innan man går ut och intervjuar är det bra att göra en pilotstudie där frågorna prövas för att se efter om det fattas något, samt få bort onödiga frågor (s.66). Patel & Davidsson (2003) skriver att den/de man intervjuar i sin pilotstudie ska kunna motsvara resten av deltagarna i undersökningen (s.58). Vi ansåg att det var en god idé att se hur våra frågor skulle bli mottagna vid en intervju. Vi valde att göra vår provintervju på en lärare verksam i de lägre åldrarna. Intervjupersonen uppfattade våra frågor som det var tänkt och det uppstod inga missuppfattningar. Vi beslutade därför att vi inte behövde ändra någon fråga.

Vid pilotstudien medverkade alla tre. Detta var viktigt eftersom vi alla ville vara med och se hur intervjun utföll och för att vi efteråt skulle kunna diskutera och fundera tillsammans om det var något som skulle ändras. En av oss antecknade och två var med i konversationen. Vid den här intervjun användes bandspelare för att det skulle bli helt likt kommande intervjuer. Vi kom fram till att det kunde vara bra att vara två intervjuare med vid varje tillfälle, eftersom vi ställer olika följdfrågor och ser saker ur olika synvinklar. Stukát (2005) menar att om man är två som intervjuar en person kan man få ut mer av intervjuerna, eftersom man uppfattar olika saker (s.41).

4.4 Urval

4.4.1 Urval av informanter

Vi bestämde oss för att intervjuar tolv klasslärare verksamma i skolår 1- 6 i västra Sverige. Att vi valde dessa skolår beror på att vi alla tre har utbildning inom dessa åldrar. De lärare som är med i studien har valts ut genom att vi har kontaktat olika skolor och talat med en lärare på varje skola. Därefter har den kontaktade läraren fått tillfråga ytterligare en eller två lärare på samma skola. Vår tanke var att olika åldrar på lärare och elever kunde ge en större bredd på intervjusvaren. Vi ville med detta få en varierad bild av hur lärare uppfattar koncentrationssvårigheter samt hur dessa kan förebyggas och förmildras.

4.4.2 Urval av intervjufrågor

Valet av intervjufrågor är grundade utifrån de fyra frågeställningar i syftet eftersom de är kärnan i studien (se bilaga 1).

- Vad lägger lärare i begreppet koncentrationssvårigheter?
- Hur ser lärare på möjligheten att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?
- Hur kan en undervisningsmiljö se ut som förebygger och förmildrar koncentrationssvårigheter?
- Vilket bemötande kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?

Vi bestämde att vi ville inleda intervjuerna med några bakgrundsvariabler (se bilaga 1), eftersom dessa kunde ge oss viss förklaring till de svar lärarna kom att ge oss. Därefter valde vi att dela in frågorna i två delområden, begreppet och arbetssätt/metoder. Tanken var att vi under intervjuerna skall kunna lägga till följdfrågor utifrån deras svar. Följdfrågorna kan bidra till att fördjupa svaren och även för att det skulle bli en mer spontan konversation. På intervjuguiden är intervjufrågorna numrerade för att det ska vara lättare att hänvisa till eller hitta bland frågorna.

Under delområde 1, begreppet, finns det frågor där läraren skulle förklara begreppen koncentration och koncentrationssvårigheter och även vad den intervjuade läraren ansåg kunde framkalla koncentrationssvårigheter. Här ville vi också få reda på vilka faktorer som kan förhindra eller förebygga koncentrationssvårigheter. Tanken med dessa frågor var att få en uppfattning och vad koncentrationssvårigheter innebär för den intervjuade läraren.

Under delområde 2, arbetssätt/metoder, finns frågor som behandlar hur läraren själv arbetar förebyggande. I en av frågorna ville vi veta hur läraren tänker sig det ultimata klassrummet. Här finns även ett par frågor som berör egenskaper/förhållningssätt hos läraren och gruppen för att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter. Sista frågan handlade om andra viktiga personer som kan finnas som stöd för läraren i sitt arbete. I delområde 2 ville vi att lärarna skulle få möjligheten att ”sväva ut” och inte känna sig begränsade på grund av hur verksamheten ser ut idag. Vi ville få fram tankar och visioner.

Vår tanke med att dela in intervjufrågorna i olika delområden var att det skulle bli lättare att få en tydlig struktur i frågorna. Att vi valde just de här frågorna var på grund av att de svarade mot syftet och frågeställningarna. Vi ville dessutom inte att det skulle vara för många frågor och ta för lång tid. Efter vår pilotstudie kom vi fram till att antalet frågor var lagom många.

4.5 Genomförande

Efter att vi fått namnen på de personer som hade godkänt att bli intervjuade, tog vi kontakt med dem via e-mail eller telefon. Då tid och plats var bokade sände vi över vårt syfte med undersökningen och även intervjuguiden några dagar innan intervjuerna skulle äga rum. Vi ansåg att det var bra att sända över den här informationen, dels för

att de skulle få möjligheten att sätta sig in i vårt syfte samt förbereda sig på frågorna. Följdfrågorna fanns dock inte med på intervjuguiden, eftersom de skulle kunna bli olika för varje intervju.

Vi lät informanterna själva välja var intervjuerna skulle äga rum. En del hade tillgång till samtalsrum, andra intervjuer satt vi i den intervjuades klassrum. Stukát (2005) skriver att intervjun ska äga rum i en så ostörd miljö som möjligt och det ska vara en plats där både intervjuaren och den intervjuade känner trygghet. Han skriver också att det är den som ska bli intervjuad som ska få välja (s.40). Då vi satt i informantens eget klassrum kunde vi lättare få en bild om vad informanten berättade om. Vi fick se hur klassrummet såg ut, hur eleverna var placerade, vad som fanns på väggarna, vilka olika små avdelningar klassrummen hade osv. Detta var till stor fördel för oss eftersom vi i en del av arbetet behandlar just klassrumsmiljön.

I de flesta fallen var vi två intervjuare med vid varje tillfälle och vi intervjuade en lärare i taget. Vid dessa tillfällen intervjuade en av oss och den andra antecknade så mycket som möjligt. Vid samtliga intervjuer användes bandspelare för att komplettera anteckningarna. Innan intervjuerna hade vi bestämt att den som antecknade även fick komma med följdfrågor, eftersom två personer ofta tänker olika. Vid tre intervjuer satt vi ensamma och intervjuade på grund av att flera intervjuer var inbokad på samma tid. Då lärarna var mycket upptagna av bland annat utvecklingssamtal fick vi anpassa oss efter deras möjligheter. Vid de här tre intervjuerna försökte vi anteckna i viss mån, men valde att inte lägga för mycket kraft på skrivandet då detta kunde störa samtalet.

Intervjuerna varade alltifrån en halvtimme till drygt en timma och vi ansåg att våra intervjufrågor var välformulerade och lätta att tolka. Vi hade innan bestämt att vi skulle ställa följdfrågor, om det var nödvändigt, eftersom det kunde berika våra svar. Efter ett par intervjuer fick vi ett intressant inlägg av en av informanterna. Vi ställde nämligen frågan om det var något som intervjupersonen ville tillägga förutom det som vi hade tagit upp och då undrade personen om det möjligtvis fanns något positivt med koncentrationssvårigheter. Den positiva infallsvinkeln blev en intressant tanke som vi genast följde upp och hädanefter ställde vi den frågan till de övriga informanterna. Även de två som vi redan hade intervjuat, tog vi kontakt med igen och ställde frågan.

4.6 Bearbetning av undersökningsmaterialet

Stukát (2005) skriver att det inte finns några speciella fasta regler för hur själva bearbetningen och analysen ska genomföras. Han skriver att meningen är att man vill få en djup analys och inte ytlighet (s.41). Vidare skriver han att det tar lång tid att skriva ut intervjuerna exakt med pauser, suckar osv. Istället föreslår han att man kan intervjuva några extra personer och skriva ut det som är intressant och relevant för studien. Vår tanke var att vi skulle anamma Stukáts förslag och skriva ut det relevanta, men det visade sig att det var lättare att skriva ut allt i intervjuerna. Däremot utelämnade vi pauser och slangord.

Efter varje intervju lyssnade vi på inspelningen, samt skrev ner intervjun på dator för att komplettera våra anteckningar. Svaren placerades under var och en av intervjufrågorna.

Då alla intervjuerna hade ägt rum, sammanställde vi de intervjuade personernas svar i samma dokument där vi lätt skulle kunna jämföra de olika svaren med varandra.

Efter att vi hade bestämt vilka rubriker vi ville ha med under rubriken Resultat i vår studie förde vi in informanternas svar i dokumentet och därefter studerade vi svaren och sammanställde dem under respektive rubrik. Då svaren var samma hos informanterna valde vi att skriva att informanterna var överens eller liknande. När olika tankar hos informanterna kom fram valde vi att lyfta fram dem. I Analysen bearbetades resultatet vidare och tolkades tillsammans med tidigare forskning och våra egna slutsatser.

4.7 Etiska överväganden

De författare som vi har läst för att kunna skriva metoden, skriver om att det är viktigt hur vi handskas med den information som vi får under intervjuerna i vår undersökning. De menar att det är av stor vikt att man i ett tidigt stadium meddelar syftet med undersökningen och vad deras deltagande kommer att medföra. De skriver även att det är viktigt att de får reda på att deras medverkan är frivillig och att de får avbryta den om så önskas. (Stukát, 2005, s.130-133; Patel & Davidsson, 2003, s.60-61; Trost, 2005, s.103ff).

Enligt Stukát (2005) ska man, då man gör en undersökning, ta hänsyn till de fyra allmänna huvudkraven; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet på forskning (s.130ff). De etiska huvudkraven har i studien tagits i beaktande på följande sätt:

- *Informationskravet:* Genom personliga e-mail till informanterna har de fått information om studiens syfte och fått tagit del av intervjufrågorna. Vid intervjutillfället informerades informanterna om konfidentialitetskravet.
- *Samtyckeskravet:* Informanterna fick information om att deras medverkan var frivillig.
- *Konfidentialitetskravet:* I studien har informanternas namn fingerats och varken skolor eller kommuner är nämnda, vilket innebär att informanternas identitet inte avslöjas.
- *Nyttjandekravet:* För att skydda informanternas integritet kommer banden inte att föras vidare eftersom vissa har uppgivit känsliga eller personliga uppgifter.

4.8 Validitet och tillförlitlighet

Patel & Davidsson (2003) skriver att en god reliabilitet visar om undersökningen är tillförlitlig (s.98). Stukát (2005) hävdar att det kan bli reliabilitetsbrister vid en undersökning. Det kan handla om informantens dagsform, feltolkningar av frågor eller svar samt yttre störningar vid intervjun. Om man vill granska om undersökningsmetoden har god reliabilitet, upprepar man intervjuerna vid två närliggande tillfällen (s.126). Vi har

inte haft någon möjlighet att intervjua samma personer två gånger för att se om svaren hos de tillfrågade är tillförlitliga eller om de bara var en tillfällighet att de svarade som de gjorde. Vi anser ändå att informanterna har svarat utifrån deras egen bild av hur de uppfattar koncentrationssvårigheter vid intervjutillfället. Genom att vi utförde en pilotstudie, använde bandspelare vid varje intervjutillfälle samt att vi var tre personer som tolkade intervju svaren stärker detta reliabiliteten ytterligare enligt oss. Detta grundar vi från Patel & Davidsson som skriver om triangulering som kan innebära att flera personer undersöker samma fenomen, samt att det finns variation bland informanterna (s.104).

Enligt Johansson & Svedner (1998) innebär god validitet att resultaten täcker hela syftet och visar en verklig bild av det undersökta (s.85). Patel & Davidsson (2003) skriver att god validitet (giltigheten) betyder att man är medveten om vad man ska undersöka och att man faktiskt undersöker det man hade tänkt sig (s.98-99).

Vi hade endast ett bortfall av informant, på grund av sjukdom i sista stund. Det var vår sista inbokade intervju. På grund av tidsbrist, valde vi att bara använda de elva intervju personer som vi redan hade intervjuat.

4.9 Metoddiskussion

Trots att det var tidskrävande anser vi att det var mycket givande att intervjua elva lärare, då de gav oss mycket varierande och djupgående svar på våra frågor. Vid de intervjuer då vi satt som ensam intervjuare, märkte vi att det var svårt att hinna med att föra ett samtal samtidigt som anteckningar fördes. Vid de här tillfällena var bandspelaren till mycket god nytta. Då vi satt två intervjuare blev det ett mer avkopplat samtal, fast även då ansåg vi att bandspelaren var behövlig. Betydelsen av bandspelaren blev märkbar under bearbetningen av materialet, eftersom vi inte hade hunnit skriva ner allt som intervju personerna hade sagt.

Att vara två vid varje intervju, en som antecknar och en som intervjuar, var till fördel eftersom vi alla är olika i våra tankar och ställer därför olika följdfrågor. En nackdel med att vara tre författare, anser vi nu i efterhand, är att alla inte varit med på alla intervjuer. Självklart har vi tagit del av samtliga inspelningar, men ändå har vi gått miste om flera intressanta möten och upplevelser.

Om intervjufrågorna hade ställts på ett annat sätt, är vi medvetna om att svaren kunde ha blivit annorlunda. Tanken var ändå inte att vi skulle ”dra ur” dem svaren och få dem att tänka i våra och litteraturens banor. Vi försökte undvika att lägga orden i munnen på dem utan istället få fram hur just *de* tänkte. Koncentrationssvårigheter är ett vitt begrepp som människor kan ha varierad uppfattning om. Genom att vara försiktig med att styra lärarna i deras svar hoppades vi att vi skulle få mer intressanta svar.

Eftersom det var människor som vi intervjuade har vi förståelse för att lärarna inte kunde få med allt som handlade om ämnet koncentrationssvårigheter. Vi är medvetna om att lärarna kanske vid ett annat intervjutillfälle kunde ha tagit upp nya detaljer relevanta för vår undersökning. För att ge lärarna en möjlighet att komplettera sina svar

kunde vi ha erbjudit dem att skicka ett e-mail, eftersom de kan ha kommit på relevanta saker i efterhand.

Vid genomförandet framkom det från vissa lärare att det var positivt att de fått ta del av frågorna i förväg. Överlag märkte vi att det för oss var positivt att lärarna fått frågorna i förväg, eftersom de var beredda på vilka frågor som skulle ställas. En av informanterna hade förberett sig väl och skrivit stödanteckningar på intervjuguiden. Vad vi kunde se berikade det intervjun då personen hade mer uttömmande svar. Vid en skola hade två informanterna diskuterat frågorna tillsammans innan intervjutillfället, vilket medförde att de var väl förberedda men även att de i ibland gav liknande svar.

5 RESULTAT

Vårt resultat grundar sig på elva intervjuer med lärare som är verksamma i skolan, skolåren 1–6. Några lärare kan förekomma mer än andra och detta beror på att svaren från lärarna i vår studie var olika detaljerade. Svaren har återgetts så ordagrant som möjligt. Vi kan inte redovisa allt som lärarna sa under intervjuerna utan har försökt att välja ut det som är relevant för vårt syfte. Vid ett fåtal tillfällen skilde sig svaren åt och därför finns våra bakgrundsvariabler såsom; lärarens ålder, yrkesverksamma år, klassens storlek samt skolår och hur länge läraren haft just den klassen redovisade i en bilaga (Bilaga 2). Övriga intervju svar är sammanställda under rubriker utifrån vårt syfte och våra frågeställningar.

5.1 Vad lägger lärare i begreppet koncentrationssvårigheter?

5.1.1 Begreppet koncentration

De flesta av de elva intervjuade lärarna beskrev en elev som är koncentrerad med hjälp av ordet fokusering. De ansåg att koncentration handlade om att kunna vara fokuserad på sin uppgift, vara uppmärksam, lyssna på genomgångar och instruktioner samt att kunna koppla bort yttre stimuli.

Det är ju kroppsspråket och det samtal man för. Vad eleven säger eller frågar. Vad eleven formulerar, vad eleven får ur sig (Lotta).

Både att komma igång och göra uppgiften och sedan att hålla ut, att orka arbeta, att man har en uthållighet i koncentrationen (Barbro).

Ytterligare beskrivning av begreppet koncentration som gjordes behandlade den motoriska aspekten. Det som lyftes fram var att om man har ordning på sin kropp går det lättare, men det poängterades också att det kan vara mycket svårt för ett litet barn att sitta still, det är lättare att röra på sig. Ulrika och Barbro ansåg att koncentration är något som kan övas upp och att de flesta kan vara koncentrerade korta stunder.

5.1.2 Begreppet koncentrationssvårigheter

Då de intervjuade lärarna skulle förklara begreppet koncentrationssvårigheter redogjorde de för att begreppet handlar om svårigheter i att fokusera på en uppgift och kunna sälla bort onödiga stimuli. De sa att alla har svårigheter att koncentrera sig då och då och om man har koncentrationssvårigheter handlar det om att det sker vid upprepade tillfällen. Om eleven tappade fokus så ofta att det stjälper hans/hennes inläring kan det bli ett problem. Energi är något som barn med koncentrationssvårigheter har svårt att hantera på rätt sätt och svårigheterna beror på att de använder sin energi till fel saker.

Man har inga verktyg att hantera energin med utan man sprätter åt alla håll och kanter. Då har man svårt att koncentrera sig (Anita).

Lärarna menade att man inte alltid behövde se negativt på barn med koncentrations-svårigheter utan att de även har utmärkande positiva aspekter. Åsa hade en tanke om att koncentrationssvårigheter inte uppenbarar sig utanför skolans värld, utan att problemet uppkommer i skolmiljön. Hon kunde inte se att koncentrationssvårigheterna behöver följa med barnet efter avslutad skolgång. Det framhölls att om en individ upplever att det är ett problem då är det ju givetvis det. Deras tanke var att en lärare måste tänka på att se själva problemet som ett problem som går att lösa och att det inte är eleven som är problem.

De är väldigt charmiga och otroligt snabbtänkta. Många gånger är de de som kan tänka i andra banor som gör att man kommer in på andra intressanta saker (Ingrid).

De kan ju bli otroligt kreativa de här barnen och de upptäcker ju hela tiden (Ulrika).

Positivt skulle kanske kunna vara att om jag pratar med den som svävar till något annat, kan det öppna dörrar till annat (Helena).

Barbro lyfte ett exempel som hon såg som positivt. Det handlade om en pojke som byggde små grodor på undervisningstid och senare ordnade han en hoppbana till grodorna. Hon lät då pojken undervisa sina klasskamrater och vid detta tillfälle visade han stor förmåga till att organisera och strukturera, samt att han var mycket medveten om hur en undervisning kunde gå till. Hon lyfte fram att barn med koncentrations-svårigheter oftast har mycket energi och om du hittar ett ämne som barnet tycker är intressant nog, så kan dess energi vara till en stor fördel. Dessutom trodde Åsa att barn med koncentrationssvårigheter i större mån än andra barn kan hålla på med fler saker samtidigt.

5.1.3 Hur koncentrationssvårigheter kan yttra sig

Många lärare ansåg att koncentrationssvårigheter yttrar sig på flera olika sätt. En del lärare nämnde att eleverna har ”myror i brallan”. Exempel på detta kan vara att de pillar med annat, springer runt, tappar penna och suddgummi upprepade gånger, går och dricker vatten och springer på toaletten ofta. Ulrika menade på att barn med koncentrationssvårigheter har avsaknad i ork. Ingrid tog fram en annan kategori av barn med koncentrationssvårigheter och tog då upp de som sitter med tom blick.

En ser ut genom fönstret. Och sedan har man koll på vad andra gör, men aldrig koll på vad de själva gör (Barbro).

Några av lärarna lyfte kontrollbehov som kan yttra sig i större grad hos barn med koncentrationssvårigheter. Exempel på detta som lärarna nämnde var att kolla vad som händer utanför fönstret eller i korridoren om något låter. Ljud generellt stör ofta deras koncentration.

Lotta och Anita pratade om kroppsspråkets betydelse för att kunna avgöra om en elev är koncentrerad eller inte. Lotta menade på att man måste lära känna eleven och dess kroppsspråk för att kunna tolka om en elev är koncentrerad eller inte. Flera av de intervjuade lärarna poängterade att en elev inte behöver vara okoncentrerad bara för att den kan upplevas vara det. Anita och även Ulrika ansåg därför att det är viktigt att man inte blandar ihop beteende med koncentration. En elev som uppträtt okoncentrerat kan när man frågar den bevisa att den följt med fullständigt. Lotta har samma tankar men tillägger att det kan vara tvärtom att en elev kan vara okoncentrerad genom att ha tankarna på annat håll, men istället kan *uppträda* koncentrerat.

5.1.4 Faktorer som kan framkalla koncentrationssvårigheter

Lärarna nämnde mat och sömn som en avgörande faktor till framkallande av koncentrationssvårigheter. Anita påpekade att de barn som hela tiden ligger på gränsen till övertrötthet har fullt sjå att hålla sig vakna, vilket leder till att de inte har någon ork och energi till att koncentrera sig på arbetet. Orken på att kunna koncentrera sig är enligt Elin beroende av tiden på dagen. Flera av de intervjuade lärarna anmärkte att skolans miljö påverkar elevernas koncentration. Exempel som nämndes var; för mycket saker i klassrummet, för mycket saker på väggarna, rörigt på tavlan och små ljud som till exempel uppkommer från knäpp i elementen eller lamporna. Problematiken med planeringen av skolans lokaler togs upp med exempel på dålig ljudisolering mellan rummen. Då sprids ljuden genom väggarna och kan bli störande för det pågående arbetet.

Majoriteten av lärarna poängterade hur stor påverkan hemmet har för elevernas koncentrationssvårigheter i skolan och menade att många barn idag har avsaknad av rutiner hemifrån. Ulrika sa att barnen ibland får göra som de vill. Vill de sitta och titta på TV i tre timmar, så får de det. Med detta vill hon belysa att barnen får för många och ibland hemska intryck som de inte hinner eller klarar av att bearbeta. Följderna blir att barnen har så mycket annat i huvudet, att det som skolan vill förmedla blir bortprioriterat.

Har de levt i sju år innan skolan lite hit och dit och inga direkta regler tror jag att du kan lära dig ett okoncentrerat beteende utan egentligen behöva vara okoncentrerade (Anita).

Har de varit hos pappa och ska till mamma nästa vecka? Då kan måndagen vara jobbig eller varit med om mycket saker på helgen. Då störs koncentrationen (Inez).

Att det inte finns någon röd tråd i tillvaron överhuvudtaget tror jag är jättejobbigt för barnen. Vi har ju barn här som inte vet vem dom ska gå till på eftermiddagen, om det är mamma eller pappa, om de ska åka dit eller plastmormor osv. Jag menar hur ska du kunna vara koncentrerad på det du ska göra om du kanske tänker på att jag vet inte hur det blir i eftermiddag (Barbro).

Oron som finns; kommer mamma hem från sjukhuset. Det är mycket som de har med sig (Alva).

En annan orsak till koncentrationssvårigheter enligt de intervjuade lärarna är gruppen och framförallt stora grupper. Lotta nämner gruppens påverkan genom att det kan finnas andra i min omgivning som stör mig.

Antalet elever, personer tillsammans. Mycket hur gruppen ser ut. Vissa grupper har lättare att koncentrera sig. Har man några i en grupp som har lätt för att koncentrera sig påverkar det de andra också. Sammansättning av grupper (Elin).

Ytterligare en faktor, enligt lärarna, som kan framkalla koncentrationssvårigheter är läraren själv. Några av de intervjuade lärarna gav exempel på att om läraren är oförberedd eller ostrukturerad i sina presentationer eller genomgångar blir eleverna lätt det också. Elin och Barbro påtalade att om man som lärare improviserar någon gång så kan det påverka eleverna och dess koncentration negativt. Det kan också vara som Jenny säger att läraren är sammanhängande i sitt sätt att undervisa på och inte skriver ner det som sägs på tavlan. Vad som även är viktigt att tänka på, enligt Barbro, är att vuxna på skolan har samma förhållningssätt.

En tanke som skilde sig från de övriga intervjusvaren var Åsa och Anitas svar att koncentrationssvårigheter *även* kan vara medfött, något i hjärnan kan påverka förmågan att sortera bort det som inte är relevant för stunden.

5.2 Förebyggande och förmildrande lärandemiljö

5.2.1 Klassrumsmiljö

Under intervjun frågade vi hur lärarna ville att det ultimata klassrummet skulle se ut. Vi uppmanade dem att tänka fritt och låta deras fantasi flöda.

Flertalet av de intervjuade lärarna svarade att de skulle vilja ha flera olika små avdelningar, öar, eller rum med fasta eller mobila väggar, där kan man få arbeta antingen i små grupper eller enskilt och kunna skärma av sig. Dessa "rum" skulle inredas olika för att kunna användas till olika syften och aktiviteter. Exempel på rum som lärarna efterlyste var ett skapanderum med stafflier och fullt med material, ett vilorum med myshörna där man kan läsa och få komma till ro.

Om jag skulle bygga om, då skulle jag aldrig bygga ett klassrum. Jag skulle ha en samlingslokal med vackra stolar till alla att sitta på. Där kunde vi alltid ha samlingar och våra genomgångar, eftersom vi alltid har dem i ring. Sen skulle jag vilja ha smårum som gärna får vara glasade så att jag kan ha koll på dem, ett vakande öga (Anita).

Dessutom stod en projektor till varje klassrum på önskelistan hos Jenny eftersom hon ansåg att bilder fångar barn med koncentrationssvårigheter mycket bra. Därutöver efterlyste hon en dator till åtminstone hälften av barnen. Andra önskemål var bord som underlättade rotationer inför grupparbeten, istället för bänkar med lock. Dessutom kunde det vara skönt för eleverna att få ett avbrott i arbetet med att röra på sig när de skulle hämta nya pennor och liknande enligt Alva. Luftiga klassrum med gott om

utrymme för alla elever nämndes också. Enligt Inez och Ulrika skulle det vara skönt om varje elev kunde få varsin egen vrå. Ulrika uttryckte att:

Barn med koncentrationssvårigheter har ju väldigt svårt med sitt skinn. Det är ju väldigt stort ibland. De behöver ju hjälp att hålla sig inom skinnet och då kan en plats vara bra till det (Ulrika).

Inredningen i klassrummet har stor betydelse för barn med koncentrationssvårigheter enligt flera lärare. De talade bland annat om hur viktigt det är med en harmonisk och avslappnad miljö och att väggarna ska vara ljusa samt inte ha för mycket på väggarna som drar uppmärksamheten från det som ska göras. Lotta ser det ur två olika vinklar. Å ena sidan håller hon med de övriga lärarna att det inte får vara för mycket stimuli på väggarna, å andra sidan kan det som är uppsatt på väggarna skapa kreativitet. Hon tillägger att mängden på väggarna påverkas av hur stort klassrummet är. Har man ett stort klassrum kan man sätta upp mer på väggarna, utan att man får känslan att väggarna ramlar ner på en. Om eleverna blir störda av materialet i klassrummet, så menar Ulrika på att det bara är att förändra det utifrån den gruppen man har. Hon påpekade att det inte finns något generellt om koncentrationssvårigheter att det ska vara tomt på väggarna, utan det varierar från individ till individ.

Samtidigt som lärarna lät fantasin flöda påpekade flera av dem att det finns hinder för det ultimata klassrummet och de insåg begränsningarna med främst ekonomin och att man får göra det bästa av det man har. Några av lärarna påpekade att klassrummen är byggda för färre elever än vad som vistas där.

Man kan inte vara 29 i ett klassrum som är byggt för 20, ingen mår bra av det. De som har koncentrationssvårigheter får ännu svårare och de som inte har det får också svårt att koncentrera sig (Inez).

Vi kan ju inte bygga om. Vi har ju det vi utgår ifrån (Lotta).

Det ultimata klassrummet får ju växa fram i den gruppen man har just för de specifika behoven som finns och sedan är man ju begränsad med det man har. Det ser ju ut som det gör. Man kan ju önska (Ulrika).

5.2.2 Klassklimat

En del av lärarna påpekade att det är viktigt att man som lärare skapar ett tillåtande klimat i klassen där samtliga accepterar varandra och förstår att alla är olika. Ulrika sa det är viktigt att man tillsammans i klassen samtalar kring vad som är viktigt för olika personer. Vi har alla olika behov och det är viktigt att man får dem tillgodosedda. Ulrika berättade att hon kontinuerligt arbetar med frågan: ”Är det viktigt för dig? Tänk efter själv”. Följden av detta är, enligt Ulrika att eleverna är mer accepterande för att vi alla är olika och att de lättare kan se andras behov. Som exempel beskriver hon en elev som absolut inte klarade av att byta plats i klassrummet eller i matsalen. När de övriga klasskamraterna byter platser får denna elev sitta kvar och ingen reagerar på det eftersom de vet att det är viktigt för honom att ha samma plats. Ingrid hade samma tankar om att de fick springa runt på skolgården. Om en elev inte skulle orka koncentrera sig kan den få springa ett varv runt skolgården och sedan komma in igen. Skulle andra klasskompisar bli avundsjuka och också vilja springa får även de göra det. De barn som

inte egentligen inte har behovet gör det bara en gång, för så roligt är det inte, menade Ingrid.

Tålmod! Ringsamtal. Mål, att handla med den andres bästa för ögonen. Träna mig i att vara medveten om sig själv. Barnet lyssnar på och stöttar varandra. Prata om situationer och vad de lärt sig av dem (Anita).

Jag har en groda som går runt och den som har den pratar. De är ett hjälpmedel va. Det är en tränings sak att lyssna (Barbro).

Alla vill ha tyst, att man diskuterar det med dem, att man kan skoja med dem lite om det ibland. -Undrar vilka det är som har tjatrat idag. De vet ju vad det är som händer och varför det blev så. -Är du delaktig i det här någonting? Det är ju i de här diskussionerna att man blir medveten om sig själv att man tillåts reflektera att det är inte farligt att göra fel (Ulrika).

Flera av lärarna vi intervjuade lade stor vikt vid att det måste finnas trygghet i gruppen och att detta är oerhört viktigt för alla elever. Tryggheten kan, enligt Elin och Inez underlätta för de barn som har svårt för att koncentrera sig. De menar att desto fler elever som känner sig trygga desto bättre blir det för alla i klassrummet. En trygghet som Elin och Inez belyste var att eleverna känner sig trygga med läraren. Elin som går runt i olika klasser, och inte har sin egen, kan se stora svårigheter i att skapa trygghet hos elever som hon bara träffar två gånger i veckan. Med trygghet menar hon bland annat att eleverna vet var lärarens gränser går.

5.2.3 Förebyggande arbetssätt

Flertalet av lärarna vi intervjuade ansåg att det var viktigt med framförhållning, att tänka igenom de didaktiska frågorna samt det som ska göras under lektionerna. Någon hade som åsikt att elever med koncentrationssvårigheter behöver få veta vad som skall hända. Något som lyftes fram som ett förebyggande arbetssätt var att tänka på att inte ha för lång genomgång. Istället framlades att läraren kan dela upp genomgången, sprida ut innehållet mer och berätta saker successivt. Majoriteten av de elva intervjuade lärarna poängterade vikten av att man som pedagog är tydlig och har en struktur

Man försöker att förklara tydligt. Man vet ju alltid i varje klassrum vilka som har svårare för att koncentrera sig. Försöker ge de personliga instruktioner, ta på eleven, visa eleven till sin plats och ge fokus mer handgrip-ligen efter en gemensam genomgång... Att vara tydlig i instruktionerna, tydlig information. Kanske att man har på papper samtidigt som man går igenom på tavlan (Elin).

De klarar oftast inte av en muntlig om vad som ska hända, utan man får gå fram och ta det med två och två och säga det här och det här ska du göra nu och peka med hela handen (Jenny).

Även om man har haft rutiner så kanske det ändå är någon som säger -Vad ska vi göra nu? ... Men man kan ändå se att det går med rutiner. Sedan har väl de flesta lärare idag att man skriver på tavlan vad som kommer att hända och så och så går man igenom det och så vet de (Barbro).

Lotta, Anita, Åsa och Helena sa att det är oerhört viktigt att man tillsammans med eleverna går igenom målet för det man ska arbeta med. De ansåg att det var viktigt att eleverna vet vad de ska göra och framförallt varför de ska göra det. Elevernas ålder spelade heller ingen roll, oavsett om de gick i skolår 1 eller 6 skulle de få veta vilka mål de strävar mot. Helena förklarade det som att du vet målet men sedan kan vägen dit variera. Eleven själv ska få välja vägen och som lärare ska du hjälpa barnet till målet oavsett "vägval".

Betydelsen av att starta dagen med lugn och ro samt att vänta in samtliga elevers uppmärksamhet lyftes fram som grundläggande i det förebyggande samt förmildrande arbetet med barn som har koncentrationssvårigheter. Att barnen fick uppleva tystnad ansågs viktigt. Inez talade om att när hon är ute i skogen med eleverna brukar hon uppmana barnen att vara tysta och lyssna på naturens ljud.

Inez ansåg att man inte kan ge alla elever lika mycket arbete. Hon menade att en viktig tanke är att det ska gå relativt lätt för eleverna utefter deras kapacitet och att de känner att de orkar med uppgiften. Då blir eleverna nöjda, vilket resulterar i att elever som annars skulle ha tappat fokus inte stör de andra så mycket. Efter att de har avslutat ett arbetspass måste de få ha energi kvar. Man får istället bygga på arbetsuppgifterna allteftersom eleven utvecklas. För att få eleverna att arbeta mer koncentrerat, sa Inez, att man kan ge eleverna en liten "morot" när de är klara, som exempelvis att de får sätta sig och rita om de tycker det är kul.

Men då bryter jag ner det. Du ska göra de här tre uppgifterna, och då gör han det gladeligen. – Så, bra nu har jag gjort det. – Ja, bra nu har vi de här uppgifterna. Nya tre. Så jag bryter ner det väldigt då. Och plötsligt från att gå från 20 frågor så får han tre frågor åt gången och det går ju jättebra för honom då (Helena).

Lärarna vi intervjuade lyfte vikten av att läraren tar sig tid att lära känna eleven för att veta hur man ska arbeta med just honom eller henne, att utgå ifrån eleven och att läraren utgår ifrån det positiva. Det framhölls att vi idag har ett ökat behov av individanpassning, där läraren måste särskilja efter olika elevers behov.

Är det ett barn som säger att det här kan jag inte tänka mig, då måste man gå en omväg och den får göra något annat och sen gå tillbaka. De får ju inte låsa sig (Alva).

Hitta situationer där det är tillåtet att röra sig om det nu är motoriken som jag tror är oerhört viktig för jagbilden. Är jag den som bara brötar runt och andra klagar på så får jag ju en bild av mig själv den självbilden den måste man visa på att det finns så mycket mer (Anita).

Att arbeta med det fysiska var ytterligare ett sätt att arbeta förebyggande på, enligt lärarna i vår studie. Som exempel där eleverna fick röra på sig nämndes "röris", "hoppis och skuttis", vilket kunde bidra till att få bort lite av alla "myror i brallan". Ett annat exempel var att låta eleverna massera varandra. Det positiva som sågs med massage var att eleverna får ta på varandra och uppleva fysisk beröring, vilket kan ha en lugnande effekt. En åsikt var att man ska varva teoretiskt med praktiskt arbete vilket kan underlätta för koncentrationen eftersom eleverna då inte behöver sitta stilla hela tiden. Inez

gav exempel på att man kan använda sig av bilder och rörelser. Det blir roligare för eleverna om de får arbeta praktiskt ibland enligt Elin.

I det förebyggande arbetet kan en sak som möblering och bänkplacering vara viktigt att tänka på enligt de flesta av de intervjuade lärarna. De menar att bänkplaceringen är något som påverkar koncentrationen men att det inte går att säga något generellt hur det blir bäst. Allt är beroende på gruppen, klassrummets planlösning och storlek samt olika individers behov. Det problematiserades om att å ena sidan kan de elever som har koncentrationssvårigheter behöva sitta så att han eller hon kan ha kontroll över allt. Fast å andra sidan kan det vara negativt att de sitter långt bort från läraren och att de kanske störs lätt av allt runt omkring.

Det är ju en trygghet att se allt i klassrummet men frågan är om det är bra, de behöver ju oftast skärma av sig, tror jag (Elin).

Tror på att variera platser. Inte alltid de stökiga längst fram. Olika kombinationer, en och en eller i grupper. Helst kunna sitta så att de är vända framåt. Att vrida sig kan vara jobbigt och få svårare att koncentrera sig (Inez).

Mindre grupp som känns trygg. Inte med en rosett flicka som säger ”nu bråkar han igen” utan med någon som gillar personen ändå. Tänk att alltid få höra att man är bråkig, klart man ”bråkar” då (Anita).

Att inge förförståelse hos eleven, att berätta med inlevelse, samt att ha motiverande och intressanta uppgifter ansågs öka koncentrationen. Att göra ämnet intressant och att skapa lust betonade flertalet av de intervjuade lärarna som viktigt. Ett sätt att fånga elevernas intresse, enligt Jenny, var genom storyline. Det innebär att man gör en rolig uppstart innan arbetet påbörjas som kan fånga elevernas intresse. Vad man hittar på är helt beroende på vad ämnet handlar om.

Det kan man tänka på att det som är bra för barn som har svårt för att koncentrera sig är bra för alla. Spelreglerna i rummet, vad det är som gäller. Tydlig med vad som gäller. Konsekvent. Att de vuxna är överens om vad som är sagt. Att skapa lust, måste vara lustfyllt, det stimulerar ju och ökar koncentrationen (Lotta).

Det handlar mer om att man måste sälja sitt koncept, att få dem intresserade (Ingrid).

5.2.4 Andra lärandemiljöer

En del lärare i vår studie ansåg att om elever befinner sig i en annan lärandemiljö än i klassrummet, så går det ofta lättare. Tas hindret med krav på fokusering bort, så finns ingen svårighet. Det är i själva inläringssituationen som det kan uppstå svårigheter om man har svårt för att fokusera. Å ena sidan nämnde någon lärare att lärandesituationer i exempelvis badhuset, där läraren kan låta eleverna bara vara, försvinner svårigheterna. Å andra sidan ansåg någon att andra lärandemiljöer som exempelvis skogen kräver lika stor uppmärksamhet från eleverna, eftersom lektionen bara är utflyttad.

Det man kan säga är ju att barn som har svårt att lyssna på en instruktion givetvis har svårt för det ute också, men det betar sig inte mer okoncentrerat för att det är i en annan miljö, snarare precis tvärsom. Sedan kan du ju behöva ge den där lilla extra instruktionen, men det är inte alltid att det är så utan att det, det är ju också en rutin (Ulrika).

Skapa så få sådana ”Göra-bort-sig”-situationer som möjligt. Man känner att man är det steget före, vilket man inte alltid kan vara. Ibland har man trott att det skulle vara svårt vilket det inte alls var medan en annan situation kunde man inte förutse alls och så var den knepig (Anitas tankar om nya lärandemiljöer).

5.2.5 Hinder för förebyggande lärandemiljö

Många av de intervjuade lärarna tog upp att det finns en del hinder i lärandemiljön. En lärare med flera års erfarenhet som pedagog, såg att lärarens eget tålamod kan bli ett hinder i lärandemiljön. Hon sa:

Det största hindret är mitt eget tålamod. Jag orkar inte lika länge som den här envisa parveln som har tränat sig så länge. Kan man bestämma sig för att det är jag som är vuxen och det är du som är liten som ska lära dig så tror jag. Att lägga ribban lagom högt. Du kan inte lyckas direkt, pö om pö (Anita).

Lokalerna kunde ibland ses som ett hinder i lärarnas förebyggande arbetssätt, då de inte alltid var anpassade för den form av undervisning som lärarna ville bedriva. Tidsbrist var ytterligare en hindrande faktor som lärarna kunde se. Bland annat när eleverna behövde hjälp. Helena ansåg att många gånger får man tänka efter och inte gå direkt fram till de elever som har svårt att sitta på sin plats och fokusera på sin uppgift så fort de ber om hjälp. Istället måste man ge lille Kalle som sitter tyst och stilla på sin plats den tiden som är hans. Hennes inställning var att man måste finna lösningar för att få bort det som man ser som ett hinder. Exempelvis kunde eleverna först fråga sina kompisar om hjälp, eller så fick man ge eleverna hjälp i tur och ordning. Stressen var ett annat bekymmer om nämndes i våra intervjuer. Flera av lärarna tog upp stressen som många gånger finner sig i arbetet.

Man själv kan stressa upp sig och stressar då barnen innan alla kommer på plats. Och då kan det vara svårt för de här barnen. Det är roligt när barnen märker om man springer, och då frågar de varför springer du? Jaa, varför gör jag det, kan man fråga sig och då försöker man lugna ner sig (Alva).

Jag tror inte på detta av vi hela tiden måste ropa på mer resurser för skolan ser ut som den gör och kommer alltid att göra. Använda energin till det vi kan göra istället för att sitta och önska och klaga (Anita).

5.3 Förebyggande och förmildrande lärandemiljö

5.3.1 Lärarens kommunikation

Många av lärarna vi intervjuade var överens om att det var viktigt att kunna föra en dialog med eleverna om olika handlingar. Dialogen mellan lärare och elev kunde enligt Lotta hjälpa eleven till att se ett konsekvensmönster. Hon tyckte att det var bra om man som lärare hade en dialog med eleven både före en händelse för att förbereda eleven, men även efter olika händelser för att eleven skulle få en inblick i vad som fungerade bra respektive mindre bra. Även Anita ansåg att det var bra att ha ett förberedande samtal med elever som har koncentrationssvårigheter för att ge dem förförståelse. Hon föreslog att man som lärare kunde ta eleven åt sidan och personligen tala om vad som skulle hända och därigenom försöka ge eleven en självupplevelse att det här är något som jag kan klara av. Hon ansåg att barn med koncentrationssvårigheter annars vanligen har en negativ bild av sig själva och det gäller att vända på denna bild i sin kommunikation med eleven.

Att vara tydlig när du förklarar vad som ska göras var en annan viktig aspekt som några av lärarna lyfte. Dessutom påpekade Helena att hon tyckte att det var nödvändigt att läraren förklarar målen för sina elever. Då behöver inte eleverna undra vart de ska i sitt arbete och sin strävan. Eleverna får då enligt henne dessutom en förklaring på varför vi gör det vi gör. Jenny ansåg att det även var bra att man i egenskap av lärare kommunicerade med kortfattade instruktioner till de barn som hade svårigheter med koncentrationen. Hon menade på att det var bättre att vara fåordig och istället gärna kommunicera visuellt med exempelvis bilder

Läraren bör vara ärlig och prata med barnen när det blir för stökigt i klassrummet enligt Ulrika. Hon uttryckte att en lärare inte ska dölja något i sitt samtal med eleverna. Genom samtalet kan läraren lyfta vad som hänt och därmed får eleverna se att det kan bli fel, men att det inte är så farligt att prata om det. Anita ansåg istället att det var bättre att ibland ignorera saker som inte lyckats så väl för eleven och hellre kommentera och vara observant på det som eleven lyckas med, även om det bara var små stunder. Hon framhöll att det var viktigt att vara positiv i sin kommunikation med eleven eftersom det inte finns någon som viljestyrt är okoncentrerad. En annan form av kommunikation med eleverna i klassen som några lärare lyfte fram var ringsamtal, som ansågs främjande för koncentrationen.

5.3.2 Lärarens förhållningssätt

Att vara lugn i sitt förhållningssätt är en viktig egenskap i lärarens yrkesroll, enligt flera av lärarna i våra intervjuer. Ett par av lärarna tog upp att lärarens förhållningssätt speglar eleven med exemplet om jag som lärare är lugn, så blir eleverna också lugna.

Har jag en sådan dag när jag skjuter från höften, ja då skjuter barnen också från höften. Då blir det lite High Chaparall härinne och självklart det påverkar ju (Ulrika).

Inte alltid vara lugn. Då kan det bli tråkigt, långsamt. Hitta balansgång. Tillåta sig själv att ha skojigt och våga göra tokigheter men att sedan kunna gå tillbaka. Nu hade vi kul men nu går vi tillbaka. Har man haft något kreativt kan det vara bra att bryta med rast och efter rasten är det lugnt igen. Hitta en balansgång. Fortsätta att brinna för saker som lärare men vara så modig och säga att nej, nu ska det vara lugnt. Vara bestämd också. (Inez).

Att man får de avspända stunderna och alla barn gillar när man är den som har mest tålamod. Kampen kan vara tuff, men alla barn tycker om att veta att du är vuxen. Fröken du tappar inte balansen fast jag gör det, vilket inte alltid är så lätt. Men tappar man det, så erkänn det för barnet vid ett senare gott tillfälle att det blev fel. Förtroende, tålamod, tolerans och förståelse – ingen gör det frivilligt (Anita).

Förmåga att lyssna till eleverna och vara lyhörd var en oerhört viktig förmåga hos läraren enligt några av lärarna i vår studie. Lotta och även Ulrika tog upp att eleverna själva kan ha lösningar på svårigheterna om man bara lyssnar ordentligt på dem. Enligt Ulrika måste du som lärare vara vaken för vad det är som orsakar att en elev får koncentrationssvårigheter. Hon menar på att det kan vara ett samspel mellan flera elever eller andra saker som stör som skapar svårigheter i koncentrationen för vissa elever.

I intervjuerna kom det även fram att vi hela tiden måste tro på att eleven har en potential och att vi tänker att det här klarar eleven. Inez anser att tålamod krävs för de elever som har behov för mer tid och att de måste få det. Lärarna måste vänta in eleven tills den är klar, utan att eleven ska känna sig stressad. I ett sådant här läge anser Inez och fler lärare med henne, att det är viktigt att vara strukturerad som lärare i mötet med barn som har koncentrationssvårigheter. Att man som lärare måste förhålla sig tydlig när man undervisar var också något som kom upp i intervjuerna. Några av lärarna ansåg att det var viktigt att våga vara rak mot eleverna så att de inte skulle behöva känna sig osäkra på var gränserna går. Utan fastställda gränser kunde konsekvensen bli att elever med koncentrationssvårigheter får det ännu jobbigare i skolan. Därtill kommer vikten av att ha tydliga ramar. Med struktur, tydliga ramar tålamod och positiva förväntningar från läraren upplevdes eleverna bli tryggare.

Mycket svårare om de barn som har koncentrationssvårigheter och inte har ordning på sig själva. Om de märker att den vuxne heller inte har det, då kan det vara otäckt att vara liten i sådana situationer. Man kan ibland känna sig så fyrkantig, men det kan man få tillfälle sedan vid en go stund att prata om vad som hänt, och le åt vad som hänt (Anita).

Det handlar om ett möte. Att möta den eleven där den är. Oavsett kunskap, oavsett socialt beteende, men möt den där. Och utgå ifrån det positiva... Det handlar om vilken syn har du. Har du förväntning att jag är stökig, ja, då är jag stökig. Har du förväntning att jag är lugn och fin, ja då är jag väl det. Man lever upp till förväntningar faktiskt (Helena).

5.3.3 Viktiga personer som stöd åt läraren

Kollegorna var de intervjuades första tanke då det handlar om andra viktiga personer i lärarens arbete för att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter. Att ha någon att prata med som man kan fråga och få fundera tillsammans med är ett par av Inez kommentarer. Jenny och Elin såg fördelen med att arbetskamraterna har olika lång erfarenhet och de nämnde att de får mycket tankar och idéer av de äldre kollegorna. Dessutom är det en bra hjälp att tala med den person som har haft eleverna tidigare. Flera lärare i vår studie ansåg att det är viktigt att man har samma regler annars blir det splittrat för eleverna. Ulrika såg fördelen med att alla vuxna på skolan kan påverka och säga till om de ser något som inte fungerar bra, men att de också kan kommenterar sådant som är positivt. Hon menade att läraren inte behöver ha hela ansvaret för eleverna.

Inez nämnde att alla vuxna på skolan är jätteviktiga i arbetet. Förutom klasslärare talade hon även om att vaktmästaren och personalen i matsalen är betydelsefulla. Bara genom att de pratar med eleverna bidrar det till att eleverna känner sig betydelsefulla, menade hon. Flera av de intervjuade lärarna nämnde också rektorn som en viktig person. De ansåg att det räcker med att rektorn kommer fram och kan elevernas namn för att det ska stärka deras självförtroende.

De flesta av lärarna vi intervjuat nämnde även föräldrarna som viktiga personer och någon hävdade att föräldrarna är det viktigaste stödet för barnets liv. Även om en annan lärare menade på att även om man tar upp det på utvecklingssamtal så är de ändå inte med i klassrummet. Dock var majoriteten av de intervjuade lärarna överens om att föräldrarnas medverkan är fundamental i arbetet med att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter.

Föräldrarna är A och O. Och att de också ser att individen inte är problemet utan att problemet är problemet (Lotta).

5.4 Sammanfattning av resultatet

I detta kapitel har vi sammanställt svaren från de intervjuade lärarna. I första hand beskrevs koncentrationssvårigheter som svårigheter i att sitta still och hålla fokus på "rätt" sak. Lärarna ansåg att det handlar om att lära känna individen och dess förmågor. De var överens om att det i det förebyggande och förmildrande arbetet gäller att hitta individens starka sidor och utgå därifrån. Vikten av att förmedla att alla är olika och har olika behov betonades i intervjuerna. Lärarna såg att det fanns hinder i det förebyggande arbetet och framförallt lyftes tidsbrist, lokalerna samt lärarens tålamod. I det dagliga arbetet ansåg de intervjuade lärarna att man inte alltid kan arbeta ensam, utan att man ibland kan behöva stöd och hjälp i sitt förebyggande och förmildrande arbete. Som exempel nämndes personer som rektor, kollegor och föräldrar.

Hem-, skolmiljön och mängden av stimuli runt omkring eleverna ansågs som betydande för elevernas förmåga till koncentration. Dessutom nämnde några av de intervjuade lärarna att koncentrationssvårigheterna inte behöver synas utanför skolan. Ledorden som nämndes under intervjuerna och som handlade om hur man kan förebygga kon-

centrationssvårigheter var struktur, rutiner, tydlighet, motivationshöjande samt målinriktad undervisning och individanpassat arbetssätt. Ett sätt att få eleverna till att orka hålla uppe koncentrationen kan, enligt några av lärarna, vara att lägga in olika former av rörelsepass.

Något att tänka på är att läraren kommer väl förberedd till lektionerna för att skapa de bästa förutsättningarna för lärande och för att få en lugn och trygg arbetsmiljö. En del lärare menade att lärarens förhållningssätt samt om läraren är ostrukturerad, speglar detta elevernas beteende. Det gäller att ha en positiv inställning.

6 ANALYS

6.1 Vad läggs i begreppet koncentrationssvårigheter?

Den form av koncentrationssvårigheter som de intervjuade lärarna lyfte fram till största delen, var den som Kadesjö (2000) benämner som situationsbunden koncentrationssvårighet. Svårigheterna är då inte konstanta utan uppstår vid olika tillfällen (s.62). Faktorer som kan få koncentrationssvårigheterna att uppstå kan, enligt lärarna, vara brist på sömn eller mat. Vad som förvånade oss var att det i den litteratur vi tagit del av inte nämns något om dessa faktorer. Det kan tyckas vara lätta saker att åtgärda, men i vissa fall kan eleverna ha ständig brist på mat eller sömn. Är detta faktorer som litteraturen anser vara för basala och inte värda att ta upp?

I resultatet framgick det att läraren måste lära känna individen för att kunna avgöra om han eller hon är koncentrerad eller inte. Läraren får inte låta sig luras av kroppsspråket, en elev behöver inte vara okoncentrerad även om den kan upplevas vara det. Tanken stämmer överens med det som Johannessen (1997) påpekade, att ordet koncentrationssvårigheter ska användas varsamt. Hon påpekar att alla människor är olika och koncentrerar sig därför på olika sätt (s.38). Här igenom kan vi se att det är viktigt att läraren är medveten om dessa tankar i undervisningen för att det inte ska uppstå några onödiga missförstånd angående vad eleverna koncentrerar sig på eller inte.

Kadesjö (2000, s.24) anser att koncentrationssvårigheter kan yttra sig på många olika sätt. Lärarna gav mest exempel på hur de överaktiva barnens koncentrationssvårigheter yttrar sig. De berättade att eleverna ofta tappar pennan, pillar med annat eller springer runt. Kadesjö nämner i samband med koncentrationssvårigheter exempel på passiva elever, de så kallade "drömmarna" (s.24). Vid intervjuerna lyftes "drömmarna" endast ett fåtal gånger med erfarenheten att dessa elever många gånger satt och tittade ut genom fönstret. Genom vår undersökning kan vi se att det finns tendenser till att de passiva barnen inte uppmärksammas i lika hög grad som de överaktiva. Orsaken till detta är, enligt vår uppfattning, att det är de överaktiva barnen som syns och som kan störa de andra klasskompisarna. De som bara sitter tysta märks inte lika tydligt på grund av att de inte stör någon annan. Denna tanke styrks av Kadesjö (2000) som även han menar på att man oftast tänker på de överaktiva i första hand när man nämner koncentrationssvårigheter (s.24).

Då vi ställde frågan om lärarna kunde se något positivt med koncentrationssvårigheter framkom många tankar. I och med att litteraturen inte tog upp den här aspekten var detta en punkt som vi tidigare inte tänkt på. Flera lärare beskrev barnen, som har svårigheter att koncentrera sig, som charmiga, kreativa och uppfinningsrika. Någon lärare såg att kreativiteten kan leda till att nya dörrar öppnas för nya utforskade perspektiv. I litteraturen å andra sidan fanns inga synliga framställningar som tog upp några positiva aspekter kring koncentrationssvårigheter. Vi hade blivit så färgade av den litteratur vi läst att vi missat att se det positiva. Istället kunde vi endast läsa vilka problem som finns kring begreppet och hur man kan handla på bästa sätt för att det ska fungera så bra som möjligt för barn med koncentrationssvårigheter.

En aspekt från ett par lärare var att svårigheterna inte alls behöver visa sig utanför skolmiljön eller efter avslutad skolgång. Iglum (1999) betonar att koncentrationssvårigheter är beroende av tid och rum (s.62). Med utgångspunkt i både lärarnas och Iglums tankar kan vi se att det är viktigt att belysa, precis det som lärarna sa, att man inte ska se individen som ett problem utan att problemet uppstår i vissa sammanhang. Vi tycker att detta handlar om det relationella perspektivet (von Wright i Skolverket, 2002) som går ut på att se individen och hans eller hennes handlingar utifrån situationen. Individens behov är föränderliga, vilket innebär att man är i behov av olika saker i olika sammanhang (s.15).

Uppväxtmiljöns betydelse är något som både Olsson & Olsson (2007, s.15) och Kadesjö (2000, s.9) betonar vikten av. Vidare hävdade de att skolan inte är en verksamhet oberoende av samhället runt omkring. Alla erfarenheter och upplevelser eleverna bär med sig kommer med in i skolan och påverkar. Lärarna i studien ansåg att en otrygg hemmiljö kan påverka barnens koncentrationsförmåga negativt. De gav exempel på flera olika händelser och upplevelser som fyller barnens tankar så att de tappar fokus i sitt skolarbete. Tankarna som vi hade innan vår studie att det är mycket som inverkar på skolan men som en lärare inte kan styra över, har bekräftats i och med vårt resultat. Dock anser Kinge (2000), att även om problemet ligger utanför skolan måste läraren engagera sig så att problemet inte förstärks i skolan (s.25). Hur kan läraren då engagera sig? Det handlar, enligt oss, om att lyssna på eleven och att utgå från Lpo 94 om att ta vara på elevens intressen, behov samt erfarenheter.

Eftersom studiens syfte bland annat var att undersöka hur läraren kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter, ville vi ta reda på om det finns något hos läraren som skulle kunna bidra till att koncentrationssvårigheter kan uppstå. Resultatet av studien visar att flera av lärarna var medvetna om att lärarens sätt att organisera och strukturera undervisningen påverkade elevernas förmåga till koncentration. De menade att om en lärare är ostrukturerad eller improviserar kan det skapa oro hos vissa elever. Förvånande för oss var att den litteratur vi läst inte ordagrant nämner att läraren kan bidra till att koncentrationssvårigheter kan uppstå eller förvärras.

Lärarna nämnde att en del elever med koncentrationssvårigheter ofta använde sin energi till "fel" saker, såsom att hålla koll på de andra men inte på sig själva. Enligt Johannessen (1997) existerar knappt de barn som har konstanta koncentrationssvårigheter. Hon hävdar att elevens koncentration ofta bedöms utifrån ett lärarperspektiv (s.37). En fråga vi ställde oss när det i intervjuerna framfördes vikten av fokusering på "rätt sak" var: "För vems skull?" Vem är det som säger att alla måste fokusera på exakt samma sak på exakt samma sätt samtidigt? Vi vågar, utifrån Johannessens uttalande om koncentration i förhållande till lärarperspektiv, påstå att ett och samma barn därför kan upplevas vara koncentrerad i olika hög grad av olika lärare. Barnet upplevs okoncentrerat då han eller hon inte koncentrerar sig enligt lärarens förväntningar eller önskemål.

6.2 Hur ser lärare på möjligheten att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?

De lärare som intervjuats var överens om att barn med koncentrationssvårigheter behöver framförhållning, förberedelser och struktur. Vad som inte kom fram ur intervjuerna, men som däremot Hintze & Sandberg (1999, s.65) samt Juul (2005, s.22) lyfter fram, är dilemmat med att barn med koncentrationssvårigheter kan få problem med den nya pedagogiken. Enligt Hintze & Sandberg (1999) innebär den nya pedagogiken att man strävar åt ett allt mer eget ansvar för den egna inläringen (s.65). Lärarna nämner dock inget om det egna ansvaret för inläringen och om att det kan uppstå svårigheter där. Hintze & Sandberg poängterar att man inte ska se den nya pedagogiken som ett hinder, utan att vi människor utvecklas i olika takt (s.65). Faktum är att Lpo 94 betonar både eget ansvar och att man ska utvecklas i egen takt. Behovet av individualiserat arbetssätt var det som lärarna poängterade mycket. Enligt vår mening, med stöd av både Hintze & Sandberg samt Lpo 94, ska det då inte vara något problem med att anpassa den nya pedagogiken för barn med koncentrationssvårigheter då man ska ha ett individanpassat arbetssätt.

”Både läroplan och kursplaner skall ligga till grund för planeringen av undervisningen” (Skolverket, 2000, s.6). Dessutom skriver Skolverket att utrymme för egna arbetsmetoder och innehåll utefter kursplanerna ska lämnas fria för både elever och lärare (s.5). Endast tre av de elva lärarna i studien nämnde det målinriktade arbetet som en viktig punkt. Hintze & Sandberg (1999) tar upp att det är viktigt för eleven att veta målet med uppgiften (s.65). Vi håller med författarna om att målen är relevanta för elevernas inläring och finner att det är värt att notera att inte fler lärare lyfte fram målen när lärarna pratade om sitt arbetssätt.

Att arbeta lustfyllt och att skapa motivation var för lärarna viktiga delar i det förebyggande arbetssättet. Här var de överens om att lust och motivation påverkade koncentrationsförmågan. Mycket av litteraturen vi läst tar upp motivationens betydelse och även svårighetsgraden på uppgiften som något viktigt att tänka på (Johannessen, 1997, s.35; Olsson & Olsson, 2007, s.16; Hintze & Sandberg, 1999, s.66; Pettersson, 2005, s.52). Lärarna ansåg att det behövs ett individanpassat arbete i skolan där man utgår från varje individ, vilket för dem innebar att kunna utgå från individens förutsättningar och behov. Olsson & Olsson (2007) lyfter vikten av att lära känna individen för att kunna individanpassa undervisningen (s.19). Vi sätter samman de olika punkterna, lustfyllt, motivation och individanpassat arbete för att skapa de bästa förutsättningarna för koncentration. Det handlar, för oss, om att inte döva elevens intresse.

Vad som Hintze & Sandberg (1999, s.67-68) samt Juul (2005, s.29- 30) framhåller som viktigt är barns behov av korta rörelsepåuser. Lärarna gav bland annat exempel på ”röris” och massage för att bryta av en stund för att få bort ”myrorna i brallan”. Vi kan se betydelsen av massage och att barnen får ta på varandra. Ibland kan samhället upplevas bli allt hårdare där fysisk kontakt inte är naturligt. Massagen var en aspekt som vi tidigare tänkt på, fast på ett annat sätt. Vi har haft uppfattningen att massage är viktigt men inte riktigt kopplat den till att kunna vara med och förebygga eller förmildra koncentrationssvårigheter. Vi anser att det här var en spännande aspekt.

En första tanke vi själva hade kring förmildrandet av svårigheterna med koncentrationen var att den omgivande miljön är oerhört viktig för eleverna. Vår tanke – liksom det i intervjuerna senare visade att även lärarna tänkte – var att det konkreta i klassrummet eller annan lärandemiljö skulle vara av så lugnande karaktär som möjligt. Inte för mycket på väggarna, barnets placering, bra placering av bänkar som kunde förhindra ”störande spring” eller andra orosmoment såg vi som nödvändiga att i största möjliga mån eliminera. Den konkreta miljön var något som lärarna lyfte som viktigt i sin planering för en förebyggande och förmildrande miljö för elever med koncentrationssvårigheter. Dock fanns det inte så mycket nedskrivet om just den konkreta omgivningen i den litteratur vi läst. Eftersom vi först och främst satte oss in i tidigare forskning, blev vi då frågande om det överhuvudtaget var viktigt i det förebyggande arbetet. Att det senare i intervjuerna lyftes fram som mycket betydelsefullt gjorde att vi undrade varför vi inte funnit mer om det i litteraturen. Det vi kunde finna om inredning i lärandemiljön var mycket sparsamt och berörde mest placeringar av eleverna (Juil, 2005, s.19-20; Pettersson, 2005, s.51-52).

Som viktiga personer i sitt arbete för att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter nämner lärarna sina kollegor. Av kollegorna, som kan vara allt från en annan klasslärare till rektorn, kan de få tips och råd. Även Andersson (1999) tar upp kollegornas betydelse och har som åsikt att de kan stärka varandra (s.238). De lärare som hade mindre erfarenhet och år bakom sig som lärare såg inte de mer erfarna kollegorna som ”gammaldags” i sina arbetssätt. De såg dem snarare som ett värdefullt stöd i deras arbete som lärare. Med både lärarnas och litteraturens tankar uppfattar vi att skolans organisation kring arbetslag kan vara till en stor fördel. I och med arbetslagens uppbyggnad kan ett samarbete lärarna emellan bidra till att man delger varandra tips och idéer. Idéutbytet kan, enligt vår mening, leda till ett mer medvetet förebyggande arbete.

Förutom kollegor, nämnde lärarna i studien föräldrar som viktiga personer i arbetet med att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter. Kimber (1993, s.7, 9), Andersson (1999, s.45, s.237) samt Hintze & Sandberg (1999, s.76, s.78) lyfte fram föräldrarnas ansvar och kontakten emellan lärare och föräldrar som viktig. Precis som i Lpo 94 så trycker de på betydelsen av föräldrarnas medverkan. Vi kan konstatera att det råder stor enighet om att föräldrarna är experter på sina barn och det får man aldrig glömma.

Angående hinder för det förebyggande och förmildrande arbetet låg fokus hos de flesta lärarna på faktiska ting, såsom lokaler och stress. En av de informanter med längst arbetslivserfarenhet som lärare betonade dock att hennes eget tålamod har en yttre gräns. När det brister blir det ett hinder för henne att nå eleven. En del av litteraturen tar upp lärarens förhållningssätt och anser att man kan fastna i ett destruktivt mönster eller att man tar åt sig personligen om man inte lyckas att nå alla elever och detta kan bli ett hinder (Kinge, 2000, s.26; Olsson & Olsson 2007, s.19-20, 42-43; Johannessen, 1997, s.87). En ond cirkel som vi ser i ovan resonemang är att om läraren är stressad så är det inte lika lätt att hålla tålamodet uppe. Andersson (1999, s.23) nämner lärares ökade ansvarsområden som finns idag, vilket vi kopplar till att för många olika arbetsuppgifter kan leda till stress. Istället borde lärarens fokus få ligga på eleverna.

6.3 Förebyggande och förmildrande lärandemiljö?

Hintze & Sandberg (1999) framhåller en neutral miljö som betydelsefull för barn som har svårt för att koncentrera sig (s.63). Lärarna hade som åsikt att det i inläringssituationer inte får förekomma alltför mycket stimuli för barn med koncentrationssvårigheter. Samtidigt påpekade någon lärare att det dock ska finnas inspiration till kreativitet. Vad majoriteten av lärarna ansåg viktigt, men som litteraturen vi läst inte behandlar, är behovet av små rum eller ”öar”. Lärarna tog visserligen upp att det kan vara svårt att genomföra alla önskemål, men de hade en vision. Vi tolkar att lärarna som är aktiva i det dagliga arbetet i skolan kan se andra behov än vad författarna gör. Vad som vi ändå vill trycka på är aspekten att hur man utformar sitt klassrum ska få växa fram utifrån den grupp man har. Vi är medvetna om att möblering etc. inte går att generalisera. Ändå har vi funnit att majoriteten av de lärare vi intervjuade är överens om behovet av små avdelningar för olika ändamål och undervisning.

För lärarna fanns det en aspekt på det tillåtande klimatet där de hävdade att man måste kunna acceptera varandras olikheter för att skapa trygghet i gruppen. Det är ett grundläggande arbete, som vi vill påstå att en lärare aldrig får glömma bort. ”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse” (Lpo 94). Vår mening är att flera av de synpunkter lärarna tog upp hänger ihop. Att ha ett tillåtande klimat innebär att man vet att man respekteras för den man är och då kan man känna sig trygg i gruppen. Vi instämmer med Olsson & Olsson (2007, s.78) och Gunnarsson i Andersson (1999, s.65) som menar att eleven ska kunna känna att man är accepterad för den man är och inte för det man presterar. Det ger, enligt oss, möjlighet att känna trygghet, då jag vet att jag respekteras för den jag är.

Tankar som Pettersson (2005, s.53) har är att en del barn med koncentrationssvårigheter kan ha ett behov av att veta vem (vuxen såsom barn) man ska vara med. Den här aspekten kom inte fram i studien. Vi tror dock inte att lärarna inte tänker på detta i vardagen, utan att det för dem ingår i begreppen tydlighet, struktur och förförståelse. I och med att eleven vet vad som kommer att hända så vet den även vem den ska vara med. Det handlar, enligt vårt sätt att se det på, återigen om trygghet. Det blir en trygghet för eleven om den vet vem den ska vara med och att det är en person som den känner sig lugn hos. Vad vi kan se utifrån vår studie redan nu är att trygghet är, för både litteratur och lärare, ett nyckelord i det förebyggande och förmildrande arbetet.

6.4 Vilket bemötande kan förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter?

Flera av lärarna vi intervjuade betonade vikten av att man har en dialog med eleverna, dels för att tala om vad som ska hända eller för att tala om något som har hänt. Litteraturen tar upp mycket om att man som lärare genom sin kommunikation ska visa eleven konsekvensmönster (Olsson & Olsson, 2007, s.92; Hintze & Sandberg, 1999, s.59; Andersson, 1999, s.136; Kinge, 2000, s.136). Utifrån ovan tankar kan vi se att det återigen läggs fokus på tydligheten, vilket var en aspekt som både lärare och den litteratur vi tagit del av ofta nämner. Juul (2005) poängterar vikten av att läraren ska ”se till att

barnet alltid har svar på alla sina när-var-hur-frågor” (s.21). För oss handlar detta om en förberedande pedagogik där tydligheten står i centrum.

Uppfattningen bland några av de intervjuade lärarna var att man skulle diskutera med eleverna om det blev för stökigt. Å andra sidan uttryckte någon annan lärare att så länge det inte var farligt kunde man förbise det negativa och istället fokusera på det positiva. Några författare tryckte på betydelsen av att vara positiv i sin kommunikation med eleverna (Andersson; 1999, s.94; Juul, 2005, s.24; Kinge, 2000, s.65). Kinge menade på att man genom att vara empatisk i sin kommunikation kan stärka eleven (s.65). Vår mening är att det behöver ligga mest fokus på att se det positiva och även tydliggöra det för eleven. Ett positiv bemötande anser vi, precis som lärarna och litteraturen ovan, är grundläggande. Som den självuppfyllande profetian innebär; har läraren en positiv bild av mig, får också jag en positivare syn på mig själv.

Kinge (2000, s.64) belyser betydelsen av lärarens kroppsspråk och vad han eller hon förmedlar genom det. Hos informanterna däremot framkom det inte i någon större utsträckning. Någon lärare betonade ögonkontakten och att man ibland behöver ta på eleven för att den ska förstå att man riktar sig till just honom eller henne. Kinge å andra sidan anser att det finns mer. Hennes åsikt är att man som lärare ska ha ett öppet kroppsspråk som signalerar att jag ser och hör dig (s.64). Vi håller med Kinge, då vi anser att kroppsspråket ibland innehåller ett dolt budskap och att det därför är värt för lärare att reflektera över.

En viktig egenskap som lärarna tog upp var att en lärare ska vara lyhörd. Om man lyssnar på eleven kan den själv ha bra lösningar på ett eventuellt problem. Även flera författare (Andersson, 1999, s.25, s.36; Kinge, 2000, s.44; Olsson & Olsson 2007, s.42) belyser behovet av att läraren ska visa empati mot eleven, annars kan det förstärka ett negativt beteende. Här kan vi återigen se att det handlar om att se positivt på situationen och främst på eleven. En aspekt som en av informanterna lyfte fram var, som vi kan se som en av de allra viktigaste, om något blir fel ska även vuxna våga erkänna det för barnet vid ett senare tillfälle. Vi tror att om en vuxen kan erkänna för ett barn att den gjort fel, skapar det förtroende hos barnet och en förståelse för att alla kan göra fel, men att det inte blir så stort om man erkänner misstaget. Vuxna måste visa barnen hur man ska bete sig i olika situationer och kan inte förvänta sig att barnen själva förstår lämpligt beteende utan vägledning.

7 DISKUSSION

Syftet med studien har varit att undersöka hur lärare arbetar för att förebygga och för- mildra koncentrationssvårigheter. Vi ville se hur koncentrationssvårigheter kan te sig samt hur man på bästa sätt kan bemöta de elever som har svårigheter med koncentra- tionen. Med ett gott bemötande mot eleven samt en individanpassad undervisning, anser vi att lärare kan ha goda chanser att förhindra att koncentrationssvårigheter upplevs som något problem av eleven eller av läraren själv.

7.1 *Slutdiskussion*

Koncentrationssvårigheter har, enligt Olsson & Olsson (2007) ökat bland eleverna i skolan (, s.7). Vi ställer oss frågande till hur vi kan vända detta. För att stoppa den här trenden anser vi att skolan måste sträva efter ett mer förebyggande arbetssätt. Vi ställer oss dessutom frågande till om koncentrationssvårigheter verkligen har ökat eller om svårigheterna syns mer i dagens skola. Skolan måste söka nya vägar och metoder som stämmer överens med kraven ifrån dagens samhälle. Någon lärare nämnde moderna hjälpmedel, såsom datorer och projektorer som motivationshöjande i undervisningen. Den nya tekniken ansågs kunna fånga elevernas intresse och minska koncentrationssvårigheterna. Samhället förändras i snabb takt, vilket medför att kraven på att hålla sig ständigt ajour med samhället har ökat. Var ska man börja? Är det i skolans organisation eller räcker det med att läraren arbetar förebyggande? Vi anser att det måste ske i ett samspel mellan samtliga inblandade individer i skolan. Rektorn har enligt Lpo 94 det yttersta ansvaret i skolan och vi anser därför att det åligger rektorn att arbetsformer och arbetssätt hålls tidsenliga för att skolan ska följa samhällsutveck- lingen. Lpo 94 betonar även att:

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grund- läggande demokratiska värderingar. Undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den skall utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar.

I dagens skola används en pedagogik som strävar efter elevens eget ansvarstagande i deras inläring (Hintze & Sandberg, 1999, s.65). Barn med koncentrationssvårigheter kan ofta vara i behov av struktur och ramar, men vi vill ändå, med stöd av Hintze & Sandberg, betona att läraren inte ska se eget ansvarstagande som ett hinder för dessa barn. Lpo 94 lyfter elevens delaktighet och eget ansvarstagande som ett av skolans upp- drag. Utifrån detta vill vi påstå att om vi arbetar för att eleverna får vara delaktiga i sitt eget lärande och uppnår en metakognition, kan vi förebygga att koncentrationssvårig- heterna blir ett hinder i pedagogiken med eget ansvarstagande.

När det gäller koncentrationssvårigheter ställer vi oss slutligen frågande till vem det egentligen är som äger problemet. Är det som det punktuella perspektivet (von Wright i Skolverket, 2002, s.11) säger, individen som äger problemet? Eller är det i enlighet med det relationella- och det psykosociala perspektivet (von Wright i Skolverket, s.11 samt

Holmsten i Skolverket, 2002, s.52) miljön, personerna och sammanhanget runt omkring individen som äger problemet? Allmänt inom det psykosociala perspektivet betonas det ömsesidiga växelspelet mellan individen och dess omgivning (Holmsten i Skolverket, 2002, s.52). Den nya generationen elever kan ha ett annorlunda sätt att koncentrera sig på, som kanske inte stämmer överens med lärarens teori om vad koncentration är. Barnen är uppväxta i ett informationssamhälle där det är naturligt med mycket stimuli runt omkring dem. Det som barnen kan behöva hjälp med, är att sortera i informationsflödet, för att få en helhet i alla intryck. Dock kan vi se betydelsen av att få barnen att känna ett lugn och uppmärksamma dem på tystnad. Vi tar stöd av det psykosociala perspektivet som bland annat innebär att läraren behöver kunna anpassa miljön för att eliminera olika hinder som kan begränsa elevers utveckling (Holmsten i Skolverket, s.52). För oss blir det då viktigt att läraren även tänker efter *vems* är problemet?

”Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan” (Lpo 94). Resultatet visade att ett förebyggande arbetssätt där läraren ger elever möjlighet till förståelse var att föredra för elever som har mer eller mindre svårt med koncentrationen. Genom att arbeta målinriktat och engagera eleverna i målen så hävdar vi att eleverna får en större trygghet då de vet vart de ska komma i sitt eget kunskapsökande. En lärare måste hela tiden tänka på vad hans eller hennes uppdrag är. Behöver inte eleverna få se de uppställda målen för att kunna bilda sig en uppfattning om vart deras ansträngningar ska leda dem i deras lärande? Är det inte enligt Lpo 94 en rättighet för eleverna att de ska få se vad och varför vi gör det vi gör i skolan?

Det ingav oss en viss förfäran över att inte alla perspektiv på begreppet koncentrationssvårigheter fanns att ta del av i den litteratur vi läst. Att det var det positiva perspektivet som saknades upplevde vi som tråkigt, eftersom detta perspektiv verkligen behövs när man ska sätta sig in i svårigheterna kring begreppet koncentrationssvårigheter. Lärare som vill studera hur de på bästa sätt kan bemöta barn som har svårt med koncentrationen behöver få hjälp att även se det positiva med dessa barn. Lärare kan ibland ha hamnat i en ond cirkel där de inte vet hur de ska kunna vända på problemet. I värsta fall kanske de likställer problemet med individen och ser själva individen som ett problem. Istället behöver lärarna kunna särskilja problemet till ett beteende och se att individen istället är en liten person som vill, men kanske inte alltid klarar av alla saker på egen hand.

7.2 Didaktiska slutsatser

Sammanfattningsvis vill vi understryka att utifrån undersökningen är ledorden för att kunna förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter; målinriktat samt individanpassat arbete, tydlighet, struktur, och ett positivt bemötande. Dessutom kan vi se att stödet från andra personer är stärkande i det förebyggande och förmildrande arbetet. Det handlar mycket om att se på problemet som ett problem och att det går att lösa.

Om en lärare har förståelse för att barn är olika, måste han eller hon också inse att barnen behöver bemötas på olika sätt. Vi kan alltså inte hitta ett sätt eller en metod som

fungerar för alla (Pettersson 2005, s.55). Viktigt att ha i åtanke, enligt oss, är att läraren måste kunna förnya sig hela tiden beroende på vilken eller vilka individer man möter.

”En poäng är att läraren inte sitter inne med lösningen. Den kan endast återfinnas i samförståndet, i relationen, och bekräftas efteråt” (von Wright i Skolverket, 2002, s.17).

Vi hävdar att man inte kan generalisera. Det som fungerar bra i en situation kanske inte fungerar bra i en annan.

7.3 Förslag till vidare forskning

Studiens syfte var att undersöka hur lärare kan förebygga och förmildra koncentrations-svårigheter bland elever. Vi fick fram många spännande aspekter som visade att det fanns olikheter i resonemanget kring hur man bäst kan arbeta förebyggande och förmildrande vad gäller elever med koncentrationssvårigheter. Då det inte var vårt syfte att göra en jämförande undersökning anser vi därför att detta kunde vara intressant att se på i vidare forskning. Som förslag i jämförelser kan vara att se skillnader i hur lärare arbetar beroende på hur länge de varit verksamma lärare, samt vilket skolår de undervisar i.

I vår undersökning har lärarnas tankar kring koncentration och koncentrationssvårigheter framkommit. Ytterligare en aspekt att undersöka är att intervjua eleverna kring deras uppfattning om vad koncentration är. Det skulle vara mycket spännande och se hur de tolkar begreppet koncentrationssvårigheter och vad det innebär för dem. Vårt resultat visar också på att lärarna anser att eleverna ofta har egna lösningar på ett problem. Intressant kan då bli att undersöka hur eleverna tycker det ska vara för att de ska få den bästa möjlighet till koncentration.

REFERENSER

- Allén, Sture (2003). *Nordstedts svenska ordbok. En ordbok för alla*. Göteborg: Språkdata och Nordstedts ordbok.
- Andersson, Inga (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS Förlag.
- Egidius, Henry (1995). *Pärmllexikon i psykologi. Pedagogik och psykoterapi*. Lund: Studentlitteratur.
- Duvner, Tore (1997). *ADHD. Impulsivitet, överaktivitet, koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber AB.
- Hansen Niels (1999). "Uppmärksamhetsstörningar" i Trillingsgaard Anegen, Dalby Mogens A., Østergaard John R. (red). *Barn som är annorlunda: hjärnans betydelse för barnets utveckling*. (s.116-132) Lund: Studentlitteratur
- Hintze, Johan & Sandberg, Christer (1999). *Gör mig inte hopplös. En bok om barn som berör oss*. Ängelholm: Tryckservice.
- Iglum, Lisbeth (1999). *Om de bara kunde skärpa sig! Barn och ungdomar med DAMP/MBD, AD/HD och Tourettes syndrom*. Lund: Studentlitteratur.
- Johannessen, Eva (1997). *Barn med socio-emotionella problem*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Bo & Svedner, Per-Olov (1998). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget
- Juul, Kirsten. (2005). *Barn med uppmärksamhetsstörningar – en handledning för lärare och annan pedagogisk personal*. Lund: Studentlitteratur.
- Kadesjö, Björn (2000). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber AB.
- Kimber, Birgitta (1993). *Att stå ut med busungar eller Boken som lockar fram kraften hos de vuxna*. Solna: Ekelunds Förlag AB.
- Kinge, Emilie (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundsbye, Maths & Sandell, Göran, m.fl. (2000). *Familjeterapins grunder*. Borås: Natur och Kultur.
- Lpo 94, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Hämtad 2007-05-16. Tillgänglig:
http://www.skolutveckling.se/om_myndigheten/mal_och_styrdokument/laroplaner/
- Olsson, Britt-Inger & Olsson, Kurt (2007). *Att se möjligheter i svårigheter - Barn och ungdomar med koncentrationssvårigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder - att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Pettersson, Lena (2005). *Vi är inte bra på barn som Oscar – hur kan vi bli det?* Umeå: Specialpedagogiska institutet.

Skolverket (2000). *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2002). *Att arbeta med särskilt stöd: några perspektiv*. Stockholm: Statens skolverk: Liber distribution.

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur: Lund.

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

BILAGA 1

INTERVJUFRÅGOR TILL LÄRAREN

Introduktion:

- a) Vilken ålder?
- b) Hur många år har du arbetat som lärare?
- c) Vilken årskursundervisar du i nu?
- d) Hur länge har du haft din klass du nu undervisar i?
- e) Hur många elever går det i din klass?

Delområde 1: Begreppet

1. Hur kännetecknar du en elev som är koncentrerad?
2. Kan du beskriva en elev som inte är koncentrerad?
3. Kan du förklara begreppet koncentrationssvårigheter med några egna ord?
4. Vilka faktorer anser du kan framkalla koncentrationssvårigheter?
5. Vilka faktorer anser du kan förhindra eller förebygga koncentrationssvårigheter?

Delområde 2: Arbetssätt/Metoder

6. Hur förebygger *du* att koncentrationssvårigheter uppkommer i lärandemiljö?
7. Kan du beskriva hur det ultimata klassrummet skulle kunna se ut för att förebygga koncentrationssvårigheter?
8. Kan du se något som är viktigt att tänka på vid introduktioner av nya ämnen eller områden?
9. Kan du beskriva något hos läraren som är viktigt för att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter hos eleverna?
10. Kan du nämna något hos gruppen som är viktigt för att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheterna hos eleverna?
11. Kan du nämna andra personer som är viktiga som stöd i ditt arbete med att förebygga och förmildra koncentrationssvårigheter hos eleverna?

BILAGA 2

Namn: Din ålder: Arb. lärare: Årskurs nu: Tid m. samma klass: Antal elever:

Alva:	63år	43år	så 1	1år	24 elever
Inez:	39år	16år	så 1	1år	22 elever
Elin:	31år	1år	så 3-5	1år	22-29 elever
Helena:	38år	4år	så 6	1år	18 elever
Åsa:	38år	4år	så 6	1år	29 elever
Lotta:	38år	16år	så 4	1, 5år	30 elever
Anita:	57år	32, 5år	så 2	1år	30elever
Ulrika:	46år	24år	så 1	1år	17 elever
Barbro:	57år	34år	så 3	3år	17 elever
Ingrid:	56år	20år	så 2	2år	20 elever
Jenny:	38år	5år	så 4-5	3år	28 elever

BILAGA 3

FÖRFATTARPRESENTATION

Andersson (1999) - Fil.dr.

Duvner (1997) - Barnpsykiatriker

Hansen (i Trillingsgaard, 1999) - Barnpsykiatriker

Hintze & Sandberg (1999) - Psykolog & Idrottslärare

Holmsten (i Skolverket, 2002) - Socionom

Iglum (1999) - Specialpedagog

Johannessen (1997), vid Institutionen för specialpedagogik, Universitet i Oslo

Juul (2005) - Barnpsykolog

Kadesjö (2000) - Barnläkare

Kimber (1993) - Speciallärare och leg. Psykoterapeut

Kinge (2000) - Specialpedagog

Olsson & Olsson (2007) - Specialpedagog & Gymnasielärare

Pettersson (2005) - Specialpedagog

von Wright (i Skolverket, 2002) - Fil.dr. i pedagogik